

ԱՐԵՎՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

2016

ԱՐԵՎՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

REPUBLIQUE
D'ARMENIE OCCIDENTALE

BATI ERMENİSTAN
CUMHURİYETİ

РЕСПУБЛИКА
ЗАПАДНАЯ АРМЕНИЯ

Մեփական ինքնութեանը վերադարձած Արեւմտեան Հայաստանի հայերն ու քաղաքացիները հիմք ընդունելով՝

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան (Հայաստան պետութիւն) վերաբերեալ 1916-1920 թթ. կայացուած միջազգային որոշումներն, Սեւրի Խաղաղութեան պայմանագիրը ու վճիռներ, ինչպէս նաեւ 2004-2016 թթ. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի, Արեւմտեան Հայաստանի Նախագահի, Կառավարութեան ու Ազգային ժողովի անդամներուն կողմից ընդունուած հռչակագիրները, հրամանագիրներն ու որոշումները, հաստատելու համար՝ Արեւմտեան Հայաստանի հայերի իրաւունքներն Արեւմտեան Հայաստանի (ներառեալ Կիլիկիան) վրայ, ապահովելու՝ Արեւմտեան Հայաստանի հայերի գոյութեան, ազատ ապրելու ու զարգանալու իրաւունքը Բնօրրան Հայրենիքում, նպաստելու՝ Մերձաւոր Արեւելքում (եւ աշխարհում) ազգերի ու պետութիւնների միջեւ խաղաղ համակեցութեանն ու իրական համագործակցութեանը՝ 9 Մայիս 2016 թուականին ընդունեցին Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան (Հայաստան պետութիւն) Սահմանադրութիւնը:

**Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւն (Հայաստան պետութիւն)
9 Մայիս 2016 թ.**

ԱՐԵՎՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Մայր Օրէնքները
Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պատմութիւնն ու ճանչցուիլը
Օրէնքներ, որոշումներ եւ հռչակագիրներ, որոնք հիմք կը հանդիսանան Սահմանադրութեան համար

1. Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ազգային Խորհուրդի հիմնադիր ժողովի որոշումը, 08.11.2004 թ.:^[1]
 2. Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ազգային Խորհուրդի պաշտօնական յայտարարութիւնը, 17.12.2004 թ.:^[2]
 3. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհրդարանի պատգամաւորներուն ընդունած հռչակագիրը, 20.01.2007 թ.:^[3]
 4. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի հռչակագիրը Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութիւն կազմելու մասին, 04.02.2011 թ.:^[4]
 5. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի որոշումը չէզոքութեան մասին, 29.03.2011 թ.:^[5]
 6. Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան դրօշակին մասին հրամանագիրը, 21.10.2011թ.:^[6]
 7. Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ինքնապաշտպանական ուժեր ստեղծելու մասին հրամանագիրը, 26.12.2012 թ.:^[7]
 8. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) ձեւաւորման մասին հռչակագիրը, 24.05.2013 թ.:^[8]
 9. ԱՀՀ Նախագահի հրամանագիրը. Որոշում-յիշեցում Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան վերաբերեալ, որ Ան կը հանդիսանայ 1920 թ. Հայկական Պետութեան շարունակութիւնը, Թիւ 12 -23.02.2014 թ.:^[9]
 10. Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան նախագիծը մշակելու մասին հրամանագիրը, 10.08.2014 թ.:^[10]
 11. Արցախի հայերու եւ Արցախ երկրամասին իրաւունքները: ^[11]
 12. Նախճաւանի հայերու եւ Նախճաւան երկրամասի իրաւունքները:^[12]
 13. Ջաւախքի հայերու եւ Ջաւախք երկրամասի իրաւունքները: ^[13]
 14. Կիլիկիայի հայերու եւ Կիլիկիայ երկրամասի իրաւունքները:^[14]
 15. Հայաստանի Հանրապետութեան (Արեւելեան Հայաստան) հետ յարաբերութիւնները:^[15]
- ՀԳ.** 11-էն 15-րդ յօդուածները կը ներկայացունին Սահմանադրութեան հաւելուածին մէջ:

Յղումներ

¹ <http://www.western-armenia.eu/WANC/Armenie-Occidentale/Coammunigues/cna08.11.04.htm>

² http://www.western-armenia.eu/stat.gov.wa/arm/2011/Haydararutyun_HAKH1.pdf

³ <http://www.western-armenia.eu/stat.gov.wa/arm/2011/Hrtchakagir.pdf>

⁴ <http://www.western-armenia.eu/stat.gov.wa/arm/2011/Hrtchagagir-04.02.2011.pdf>

⁵ <http://www.western-armenia.eu/stat.gov.wa/arm/2011/Arevmdian-Hayastani-Azgavin-Khorhuri-Vorochum-2011.03.29.pdf>

⁶ <http://www.western-armenia.eu/stat.gov.wa/arm/2011/Nakhaqahagan-Hramanaqir-21.10.2011.pdf>

⁷ <http://www.western-armenia.eu/stat.gov.wa/arm/2011/Nakhaqahagan-Hramanaqir-26.12.2011.pdf>

⁸ http://www.western-armenia.eu/stat.gov.wa/arm/2013/HRTCHAGAQR_AREVMDYAN_HAYASDANI_AZGAYIN_JOGHOV-01.06.2013.pdf

⁹ http://www.western-armenia.eu/stat.gov.wa/arm/2014/Nakhaqahagan-Hramanaqiri-Cahrounaqagan_bedytvan_veraberial-23.02.2014.pdf

¹⁰ http://www.western-armenia.eu/stat.gov.wa/arm/2014/Nakhaqahagan_Hramanaqir-23-2014.08.10.pdf

¹¹ Արցախի հայերու եւ Արցախ երկրամասին իրաւունքները

¹² Նախճաւանի հայերու եւ Նախճաւան երկրամասի իրաւունքները

¹³ Ջաւախքի հայերու եւ Ջաւախք երկրամասի իրաւունքները

¹⁴ Կիլիկիայի հայերու եւ Կիլիկիայ երկրամասի իրաւունքները

¹⁵ Հայաստանի Հանրապետութեան (Արեւելեան Հայաստան) հետ յարաբերութիւնները

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ I. Սահմանադրական կարգի հիմունքները – Ինքնիշխանություն (1 – 15)

ԳԼՈՒԽ II. Մարդու եւ քաղաքացիի հիմնական իրաւունքները, ազատութիւններն ու պարտականութիւնները (16 – 57)

ԳԼՈՒԽ III. Բնապահպանական, ժողովրդագրական, սոցիալական, տնտեսական համակարգը (Քաղաքացիական ապահովութեան, հողային կանոնադրութեան եւ առողջապահութեան համակարգը) (58 – 65)

ԳԼՈՒԽ IV. Լեզու, մշակոյթ եւ ակադեմիաներ (66 – 68)

ԳԼՈՒԽ V. Նախագահ, Նախագահական խորհուրդ (69 – 82)

ԳԼՈՒԽ VI. Ազգային ժողով (83 – 116)

ԳԼՈՒԽ VII. Կառավարութիւն (117 – 122)

ԳԼՈՒԽ VIII. Դատա-իրաւական համակարգ, Սահմանադրական դատարան (123 – 136)

ԳԼՈՒԽ IX. Դատարաններ (137 – 144)

ԳԼՈՒԽ X. Պետական համակարգի կառոյցներուն միջեւ յարաբերութիւնները. Նախագահի, Ազգային ժողովի, Կառավարութեան, Սահմանադրական Դատարանի, Դատա-իրաւական համակարգի (145)

ԳԼՈՒԽ XI. Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնակառավարման մարմինները եւ Արտերկրի հայութեան հետ իրաւական յարաբերութիւնները (146 - 157)

ԳԼՈՒԽ XII. Սահմանադրութեան ընդունումը, փոփոխումը եւ հանրաքուէն (158 - 160)

ԳԼՈՒԽ XIII. Եզրափակիչ եւ անցումային դրոյթներ (161)

ԳԼՈՒԽ I

ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՐԳԻ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԸ

Յօդուած 1.

1) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը ազատ, անկախ, ինքնիշխան, իրաւական, սոցիալական, ժողովրդավարական պետութիւն է:

2) Պատմական հիմք ընդունելով Հայաստան պետութեան ճանաչումը, *դէ-Ֆակտո* 19 Յունուար 1920 թ. եւ *դէ-Յուրէ* 11 Մայիս 1920 թ. հաստատուած Դաշնակից պետութիւններուն կողմէ, Վուդրո Ուիլսոնի Իրաւարար վճիռով ամրագրուած աշխարհագրական սահմանագծուած տարածքներուն վրայ, ինչպէս նաեւ Իրաւարար վճիռէն դուրս մնացած Արեւմտեան Հայաստանի երեք նահանգներուն ու Կիլիկեան Հայաստանին վրայ, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որպէս Հայկական պետութիւն, 1920 թ. ճանչցուած Հայաստան պետութեան շարունակող պետութիւնն է:

3) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան անուանումը միջազգայնօրէն ճանչցուած է, որպէս Republic of Western Armenia, République d'Arménie Occidentale, Республика Западная Армения.

Յօդուած 2.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը կը ճանչնայ մարդու եւ բնիկ ժողովուրդներու հիմնական իրաւունքներն ու ազատութիւնները, որպէս անօտարելի ու բարձրագոյն արժէքներ, ազատութեան, արդարութեան եւ խաղաղութեան հիմք:

Յօդուած 3.

1) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան իշխանութիւնը, որպէս Հայկական պետութեան իշխանութիւն կը պատկանի հայ ժողովուրդին:

2) Ժողովուրդն իր իշխանութիւնը կ'իրականացնէ ազատ ընտրութիւններու եւ հանրաքուէներու եղանակով, ինչպէս նաեւ Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքներով նախատեսուած պետական մարմիններու եւ պաշտօնատար անձերու միջոցով:

3) Իշխանութեան իրացումը որեւէ կազմակերպութեան կամ անհատի կողմէ յանցագործութիւն է:

Յօդուած 4.

1) Մարդ անհատն ու բնիկ ժողովուրդները, անոնց արժանապատուութիւնը, հիմնական իրաւունքներն ու ազատութիւնները բարձրագոյն արժէքներ են:

2) Պետութիւնը կ'ապահովէ մարդ անհատի, քաղաքացիի եւ բնիկ ժողովուրդներու հիմնական իրաւունքներուն եւ ազատութիւններուն պաշտպանութիւնը միջազգային իրաւունքի սկզբունքներուն եւ չափանիշներուն համապատասխան:

Յօդուած 5.

Ազգային Ժողովի ընտրութիւնները, ինչպէս նաեւ հանրաքուէները կ'անցնին ընդհանուր, հաւասար, ուղղակի ընտրական իրաւունքի հիման վրայ գաղտնի քուէարկութեամբ:

Յօդուած 6.

1) Պետական իշխանութիւնը կ'իրականացուի Սահմանադրութեան ու օրէնքներուն համապատասխան օրէնսդիր, գործադիր եւ դատա-իրաւական իշխանութիւններու բաժանման, անոնց հաւասարակշռութեան ու ներդաշնակութեան հիման վրայ:

2) Պետական մարմիններն ու պաշտօնատար անձինք իրաւասու են կատարելու միայն այնպիսի գործողութիւններ, որոնց համար լիազօրուած են Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքներով:

Յօդուած 7.

1) Սահմանադրութիւնն ունի բարձրագոյն իրաւաբանական ոյժ, եւ Սահմանադրութեան չափանիշները կը գործեն անմիջականօրէն:

2) Օրէնքները պէտք է համապատասխանեն Սահմանադրութեան: Այլ ներպետական իրաւական որոշումները պէտք է համապատասխանեն Սահմանադրութեանն ու օրէնքներուն: Ներպետական չափանիշով իրաւական որոշումները կ'ընդունուին Սահմանադրութեանն ու օրէնքներուն հիման վրայ անոնց իրականացումն ապահովելու նպատակով:

3) Օրէնքները եւ այլ ներպետական կանոնական իրաւական որոշումները ուժի մէջ կը մտնեն օրէնքով սահմանուած կարգով պաշտօնական հրապարակումէն ետք:

4) Սահմանադրութեան հակասող ճանչցուած օրէնքները, ինչպէս նաեւ Սահմանադրութեան կամ օրէնքին հակասող ճանչցուած այլ ներպետական իրաւական որոշումները եւ կամ պայմանագիրները իրաւական ոյժ չունին:

5) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան միջազգային պայմանագիրները Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան իրաւական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են:

6) Օրենքներն ու այլ իրավական որոշումները պետք է համապատասխանեն միջազգային իրաւունքի հանրաճանաչ սկզբունքներուն եւ կանոնական չափանիշներուն:

7) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան համար միջազգային պայմանագիրները ուժի մէջ կը մտնեն միայն վաւերացուելէ կամ հաստատուելէ ետք: Եթէ վաւերացուած միջազգային պայմանագիրներուն մէջ սահմանուած ըլլան այլ կանոնական չափանիշներ քան նախատեսուած են օրենքներով, ապա կը կիրառուին պայմանագրի կանոնական չափանիշները:

8) Սահմանադրութեանն հակասող միջազգային պայմանագիրները կարելի չէ վաւերացնել: Սահմանադրութեան օրենքին հակասող պայմանագիրները կարելի չէ հաստատել:

Յօդուած 8.

1) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան ամբողջ տարածքին կ'երաշխաւորուին տնտեսական գործունէութեան ազատութիւնն ու ազատ տնտեսական մրցակցութիւնը:

2) Արգիլուած է անբարեխիղճ մրցակցութիւնը:

3) Մրցակցութեան սահմանափակումը, մենաշնորհի թուլատրելի տեսակներն ու սահմանները կը սահմանուին միայն օրենքով, եթէ անոնք անհրաժեշտ համարուին հանրութեան շահերը ապահովելու համար:

4) Պետութիւնը կ'երաշխաւորէ սեփականութեան բոլոր ձեւերու ազատ զարգացումը եւ հաւասար իրաւունքի պաշտպանութիւնը:

Յօդուած 9.

1) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիական հասարակութեան հիմքը կը կազմեն ու կը ձեւաւորեն հասարակական կառոյցներն ու կազմաւորումները, շարժումները, հայրենասիրական, հայրենակցական, մշակութային ու հոգեւոր, արհեստակցական միութիւններն ու միաւորումները:

2) Անոնք կը կազմաւորուին ազատօրէն, կը նպաստեն ժողովուրդի ազգային – պետական կամքի ձեւաւորմանն ու արտայայտման: Անոնց գործունէութիւնը չի կրնար հակասել Սահմանադրութեան եւ օրենքին, իսկ գործելակերպը՝ ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն:

3) Անոնք կ'ապահովեն իրենց ֆինանսական գործունէութեան հրապարակայնութիւնը:

Յօդուած 10.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը աշխարհիկ պետութիւն է:

Յօդուած 11.

1) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը մշտապէս, զինուած, դրական չէզոք պետութիւն է:

2) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան զինուած ուժերը կ'ապահովեն Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան անվտանգութիւնը, պաշտպանութիւնը, տարածքային ամբողջականութիւնը, սահմաններու անձեռնմխելիութիւնը:

3) Զինուած ուժերը քաղաքական հարցերու մէջ կը պահեն չէզոքութիւն, եւ կը գտնուին Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Անվտանգութեան Խորհուրդի եւ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի վերահսկողութեան ներքոյ:

Յօդուած 12.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւնն իր արտաքին քաղաքականութիւնը կ'իրականացնէ միջազգային իրաւունքի հանրաճանաճ սկզբունքներուն եւ չափանիշներուն համապատասխան:

Յօդուած 13.

1) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիները Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքին եւ անոր սահմաններէն դուրս կը գտնուին Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պաշտպանութեան տակ:

2) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւն ձեռք բերելու եւ դադրեցնելու կարգը սահմանուած է օրէնքով:

Յօդուած 14.

1) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն հայերէնն է, գրական արեւմտահայերէնը:

2) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը կ'երաշխաւորէ բնակչութեան մէջ տարածում գտած այլ լեզուներու ազատ գործածումը:

Յօդուած 15.

1) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պետական խորհրդանիշները՝ դրօշակը, զինանշանը եւ օրհներգը կը սահմանուին օրէնքով:

2) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան դրօշակը հայ կեանքի լոյսն է, որ յավերժութեան, արեւի եւ հայկական պետութեան միջոցով. լոյսի ծիրանագոյնի, պետական մանուշակագոյնի, կապոյտ հորիզոնի եւ ճերմակի ճշմարտութիւններով կը լուսաւորէ Հայաստանը: Դրօշակի մանրամասն նկարագրութիւնը տրուած է օրէնքով:

3) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան զինանշանը վահան է: Զինանշանի մանրամասն նկարագրութիւնը տրուած է օրէնքով:

4) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան օրհներգը «Զարթի՛ր լաօ»-ն է:

5) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան մայրաքաղաքը Կարինն է:

ԳԼՈՒԽ II

ՄԱՐԴՈՒ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԻՐԱԻՈՒՆՔՆԵՐԸ, ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յօդուած 16.

Մարդու արժանապատուութիւնը, որպէս անոր իրաւունքներու եւ ազատութիւններու անբակտելի հիմք, կը յարգուի եւ կը պաշտպանուի պետութեան կողմէ:

Բոլոր մարդիկ հաւասար են օէնքի առջեւ:

Խտրականութիւնը, կախուած սեռէն, ցեղէն, մաշկի գոյնէն, էթնիկական կամ հասարակական ծագումէն, գենետիկական յատկանիշներէն, լեզուէն, կրօնէն, աշխարհայեացքէն, ազգային փոքրամասնութեան մը պատկանելիութենէն, գոյքային կացութենէն, ծնունդէն, հաշմանդամութենէն, տարիքէն կամ անձնական կամ հասարակական բնոյթի այլ հանգամանքներէն, արգիլուած է:

Յօդուած 17.

Իւրաքանչիւր ոք ունի կեանքի իրաւունք: Ոչ ոք չի կրնար դատապարտուիլ կամ ենթարկուիլ մահապատիժի:

Յօդուած 18.

Իւրաքանչիւր ոք ունի անձնական ազատութեան եւ անձեռնմխելիութեան իրաւունք:

Մարդուն կարելի է ազատութենէն զրկել միայն օրէնքով սահմանուած պարագաներու տակ եւ կարգով:

Օրէնքը կրնայ նախատեսել ազատութենէն զրկում միայն հետեւեալ պարագաներուն.

-անձը դատապարտուեր է յանցագործութիւն կատարելուն համար իրաւասու դատարանի մը կողմէ,

-անձը չէ կատարած դատարանի մը օրինական ուժի մէջ մտած կարգադրութիւնը,

-օրէնքով սահմանուած որոշ պարտականութիւններու կատարումն ապահովելու նպատակով,

-առկայ է յանցագործութիւն կատարած ըլլալու հիմնաւոր կասկած, եւ կամ այդ անհրաժեշտ է կանխելու համար տուեալ անձին կողմէ յանցագործութեան կատարումը, կամ զայն կատարելէ ետք անոր փախուստը,

-անչափահասին յանձնելու դաստիարակչական հսկողութեան, կամ իրաւասու այլ մարմինի մը ներկայացնելու նպատակով,

-վարակիչ հիւանդութիւններու տարածումը կանխելու նպատակով, կամ հոգեկան հիւանդ, գինեմոլ, թմրամոլ կամ թափառաշրջիկ անձերէ բխող հասարակական վտանգը կանխելու նպատակով,

-Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւն անձի մը անօրինական մուտքը կանխելու, գայն արտաքսելու կամ այլ պետութիւն յանձնելու նպատակով:

Ազատութենէն զրկուած իւրաքանչիւր անձ իրեն հասկնալի լեզուով անյապաղ կը տեղեկացուի պատճառներուն, իսկ քրեական մեղադրանք ներկայացնելու պարագային նաեւ մեղադրանքին մասին: Ազատութենէն զրկուած իւրաքանչիւր անձ իրաւունք ունի այդ մասին անյապաղ տեղեկացնելու իր կողմէ ընտրուած անձին:

Եթէ ձերբակալուած անձը ձերբակալման պահէն 72 ժամուայ ընթացքին դատարանի որոշմամբ չի կալանաւորուիր, ապա ան ենթակայ կ'ըլլայ անյապաղ ազատ արձակման:

Իւրաքանչիւր ոք ազատութենէն ապօրինի զրկման կամ ապօրինի խուզարկման պարագային իրաւունքն ունի պատճառուած վնասի հատուցման օրէնքով սահմանուած հիմքերով եւ համապատասխան կարգով: Իւրաքանչիւր ոք իր ազատութենէն զրկման կամ խուզարկման պարագային իրաւունքն ունի վերադաս դատական աստեանին բողոքարկելու եղածի օրինականութիւնն ու հիմնաւորուածութիւնը:

Մարդուն կարելի չէ ազատութենէն զրկել միայն այն պատճառով, որ ի վիճակի չէ կատարելու իր քաղաքացիական իրաւական պարտականութիւնները:

Մարդուն կարելի չէ խուզարկել այլ կերպով քան օրէնքով սահմանուած պարագաներուն եւ համապատասխան կարգով:

Յօդուած 19.

Ոչ ոք պէտք է ենթարկուի խոշտանգումներու, ինչպէս նաեւ անմարդկային կամ նուաստացնող վերաբերմունքի կամ պատիժի: Ձերբակալուած, կալանաւորուած եւ ազատագրուած անձինք ունին մարդասիրական վերաբերմունքի եւ արժանապատուութեան յարգման իրաւունք:

Մարդուն կարելի չէ առանց իր համաձայնութեան ենթարկել գիտական, բժշկական եւ այլ փորձերու:

Յօդուած 20.

Իւրաքանչիւր ոք, դատական, ինչպէս նաեւ պետական այլ մարմիններու առջեւ, ունի իր իրաւունքներու եւ ազատութիւններու իրաւական պաշտպանութեան արդիւնաւետ միջոցներու իրաւունքը:

Իւրաքանչիւր ոք ունի իր իրաւունքներն ու ազատութիւնները պաշտպանելու իրաւունք օրէնքով չարգիլուած բոլոր միջոցներով:

Իւրաքանչիւր ոք իրաւունքն ունի օրէնքով սահմանուած հիմքերով եւ իրաւական կարգով ստանալու մարդու իրաւունքներու պաշտպանի աջակցութիւնը իր իրաւունքներու եւ ազատութիւններու պաշտպանութեան համար:

Իւրաքանչիւր ոք, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան միջազգային պայմանագիրներուն համապատասխան, իրաւունք ունի իր իրաւունքներու եւ ազատութիւններու հարցով դիմելու մարդու իրաւունքներու եւ ազատութիւններու պաշտպանութեան միջազգային մարմիններուն:

Յօդուած 21.

Իւրաքանչիւր ոք ունի իր խախտուած իրաւունքները վերականգնելու, ինչպէս նաեւ իրեն ներկայացուած մեղադրանքի հիմնաւորուածութիւնը պարզելու համար հաւասարութեան պայմաններով, արդարութեան բոլոր պահանջներու պահպանմամբ, անկախ եւ անկողմնակալ դատարանի կողմէ ողջամիտ ժամկետի մէջ, իր գործի հրապարակային քննութեան իրաւունքը:

Հանրութեան բարիքներու, հասարակական կարգի, պետական անվտանգութեան, դատաւարութեան մասնակիցներու անձնական կեանքի, կամ արդարադատութեան շահերու պաշտպանութեան նկատառումներով լրատուական միջոցներու եւ հասարակութեան ներկայացուցիչներու մասնակցութիւնը դատական քննութեան ընթացքին, կամ անոր մէկ մասին կրնայ արգիլուիլ:

Յօդուած 22.

Իւրաքանչիւր ոք ունի իրաւաբանական օգնութիւն ստանալու իրաւունք: Օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն իրաւաբանական օգնութիւնը ցոյց կը տրուի պետական միջոցներու հաշւոյն:

Իւրաքանչիւր ոք ունի ձերբակալման, խափանման միջոցի ընտրութեան, կամ մեղադրանքի առաջադրման պահէն իր ընտրութեամբ պաշտպան ունենալու իրաւունքը:

Իւրաքանչիւր ոք ունի իր նկատմամբ կայացուած դատավճիռի վերանայման իրաւունքը օրէնքով սահմանուած կարգով վերադաս դատարանի կողմէ:

Իւրաքանչիւր դատապարտեալ ունի ներման կամ նշանակուած պատիժը մեղմացնելու խնդրանքի իրաւունքը:

Տուժողին պատճառուած վնասը կը հատուցուի օրէնքով սահմանուած կարգով:

Յօդուած 23.

Յանցագործութեան համար մեղադրուողը կը համարուի անմեղ, քանի անոր մեղաւորութիւնը դեռ ապացուցուած չէ օրէնքով սահմանուած կարգով, դատարանի կողմէ օրինական ուժի մէջ մտած դատավճիռով:

Մեղադրեալը պարտաւոր չէ ապացուցելու իր անմեղութիւնը: Չփարատուած կասկածները կը մեկնաբանուին յօգուտ մեղադրեալի:

Յօդուած 24.

Ոչ ոք պարտաւոր է ցուցմունք տալու իր, ամուսինին կամ մերձաւոր ազգականին վերաբերեալ: Օրէնքը կրնայ նախատեսել ցուցմունք տալու պարտականութենէն ազատուելու այլ դէպքեր:

Կ'արգիլուի նշանակել աւելի ծանր պատիժ, քան կրնար կիրարկուիլ յանցագործութեան կատարման պահին գործող օրէնքով:

Մարդուն կարելի չէ յանցագործութեան համար մեղաւոր ճանչնալ, եթէ արարքի կատարման պահուն գործող օրէնքով այն յանցագործութիւն համարուած չէ:

Արարքի պատժելիութիւնը վերացնող կամ պատիժը մեղմացնող օրէնքն ունի յետադարձ ոյժ:

Պատասխանատուութիւնը սահմանող կամ պատասխանատուութիւնը խստացնող օրէնքը յետադարձ ոյժ չունի:

Ոչ ոք կրնայ կրկին անգամ դատուիլ նոյն արարքի համար:

Յօդուած 25.

Իւրաքանչիւր ոք իրաւունք ունի, որ յարգուի իր անձնական ու ընտանեկան կեանքը:

Առանց անձի համաձայնության անոր վերաբերեալ կարելի չէ հաւաքել, պահպանել, օգտագործել կամ տարածել այլ տեղեկութիւններ, քան նախատեսուած է օրէնքով: Արգիլուած է անձին վերաբերող տեղեկութիւններու օգտագործումն ու տարածումը, եթէ այդ կը հակասէ տեղեկութիւններու հաւաքման նպատակներուն, կամ չէ նախատեսուած օրէնքով:

Իրաքանչիւր ոք ունի պետական մարմիններուն մէջ իրեն վերաբերող տեղեկութիւններուն ծանօթանալու իրաւունք:

Իրաքանչիւր ոք ունի իր մասին ոչ հաւաստի տեղեկութիւններու շտկման եւ իր մասին ապօրինի ձեռք բերուած տեղեկութիւններու վերացման իրաւունքը:

Իրաքանչիւր ոք ունի նամակագրութեան, հեռախօսային խօսակցութիւններու, փոստային, հեռագրական եւ այլ հաղորդումներու գաղտնիութեան իրաւունքը, ինչը կրնայ սահմանափակուիլ միայն օրէնքով սահմանուած պարագաներուն, եւ իրաւական կարգով, դատարանի որոշմամբ:

Յօդուած 26.

Իրաքանչիւր ոք ունի բնակարանի անձեռնմխելիութեան իրաւունքը: Արգիլուած է մարդու կամքին հակառակ մուտք գործել անոր բնակարանը, բացառութեամբ օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն:

Բնակարանը կրնայ խուզարկուիլ միայն օրէնքով սահմանուած պարագաներուն եւ իրաւական կարգով դատարանի որոշմամբ:

Յօդուած 27.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ օրինական հիմքերով գտնուող իրաքանչիւր ոք ունի Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքին ազատ տեղաշարժուելու եւ բնակավայր ընտրելու իրաւունքը:

Իրաքանչիւր ոք ունի Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութենէն դուրս գալու իրաւունքը:

Իրաքանչիւր քաղաքացի, եւ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ բնակելու իրաւունք ունեցող իրաքանչիւր ոք ունի Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւն վերադառնալու իրաւունքը:

Յօդուած 28.

Իւրաքանչիւր ոք ունի միտքի, խիղճի եւ կրօնի ազատութեան իրաւունքը: Այս իրաւունքը կ'ընդգրկէ կրօնը կամ համոզմունքները փոխելու ազատութիւնը, եւ զանոնք ինչպէս միայնակ, այդպէս ալ այլոց հետ համատեղ քարոզելու, եկեղեցական արարողութիւններու եւ պաշտամունքի այլ ծիսակատարութիւններու միջոցով արտայայտելու ազատութիւնը:

Այս իրաւունքի արտայայտումը կրնայ սահմանափակուիլ միայն օրէնքով, եթէ այն անհրաժեշտ է հասարակական անվտանգութեան, առողջութեան, բարոյականութեան կամ այլոց իրաւունքներու եւ ազատութիւններու պաշտպանութեան համար:

Յօդուած 29.

Իւրաքանչիւր ոք ունի իր կարծիքն ազատ արտայայտելու իրաւունքը: Արգիլուած է մարդուն հարկադրել հրաժարուելու իր կարծիքէն, կամ փոխելու զայն:

Իւրաքանչիւր ոք ունի խօսքի ազատութեան իրաւունքը, ներառեալ տեղեկութիւններ եւ գաղափարներ փնտրելու, ստանալու եւ տարածելու ազատութիւնը, տեղեկատուութեան որեւէ միջոցով, անկախ պետական սահմաններէն:

Լրատուամիջոցներու եւ տեղեկատուական այլ միջոցներու ազատութիւնը երաշխաւորուած է:

Պետութիւնը կ'երաշխաւորէ տեղեկատուական, կրթական, մշակութային եւ ժամանցային բնոյթի հաղորդումներու բազմազանութիւն առաջարկող անկախ հանրային ռադիոյի եւ հեռուստատեսութեան առկայութիւնը եւ գործունէութիւնը:

Յօդուած 30.

Իւրաքանչիւր ոք իրաւունքն ունի իր անձնական կամ հասարակական շահերու պաշտպանութեան նկատառումներով դիմումներ կամ առաջարկութիւններ ներկայացնելու իրաւասու պետական մարմիններուն եւ պաշտօնատար անձանց, եւ ողջամիտ ժամկէտի մէջ պատշաճ պատասխան ստանալու:

Յօդուած 31.

Իւրաքանչիւր ոք ունի այլ անձանց հետ միաւորումներ կազմելու, որոնց շարքին արհեստակցական միութիւններ կազմելու եւ անոնց անդամագրուելու իրաւունքը:

Իւրաքանչիւր քաղաքացի ունի այլ քաղաքացիներու հետ միութիւններ ու միաւորումներ ստեղծելու եւ անոնց անդամագրուելու իրաւունքը:

Մարդուն կարելի չէ հարկադրել անդամագրուելու որեւէ միութեան կամ միաւորման:

Միաւորումներու գործունէութիւնը կրնայ կասեցուիլ կամ արգիլուիլ միայն օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն, դատական կարգով:

Յօդուած 32.

Իւրաքանչիւր ոք ունի խաղաղ, առանց զէնքի հաւաքներ իրականացնելու իրաւունք:

Զինուած ուժերուն, ոստիկանութեան, ազգային անվտանգութեան, դատախազութեան մարմիններու ծառայողներուն, ինչպէս նաեւ դատաւորներուն եւ սահմանադրական դատարանի անդամներուն կողմէ այդ իրաւունքներու իրականացման սահմանափակումները կրնան նախատեսուիլ միայն օրէնքով:

Յօդուած 33.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ տասնութ տարեկանը ամբողջացուցած քաղաքացիներն ունին ընտրելու եւ հանրաքուէներուն մասնակցելու իրաւունք, ինչպէս նաեւ պետական կառավարմանը մասնակցելու իրաւունք:

Օրէնքով կրնայ սահմանուիլ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւն չունեցող անձանց ընտրութիւններուն եւ հանրաքուէներուն մասնակցելու իրաւունքը:

Ընտրել եւ ընտրուիլ չեն կրնար դատարանի վճիռով անգործունակ ճանչցուած, ինչպէս նաեւ օրինական ուժի մէջ մտած դատավճիռով ազատազրկման դատապարտուած եւ պատիժը կրող քաղաքացիները:

Յօդուած 34.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիներէն ծնուած երեխան Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացին է: Իւրաքանչիւր երեխա, որու ծնողներէն մէկը Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացի է, կամ ծնողներէն մէկը Արեւմտեան Հայաստանի հայ է (եւ կամ Յեղասպանութենէն մազապուրծ եղածներու սերունդներէն է), ունի Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութեան իրաւունքը: Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութեան ձեռքբերման եւ դադրեցման կարգը սահմանուած է օրէնքով:

Ոչ ոք կրնայ զրկուիլ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութենէն, ինչպէս նաեւ քաղաքացիութիւնը փոխելու իրաւունքէն:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիին կարելի չէ յանձնել օտարերկրեայ պետութեան, բացառութեամբ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան վաւերացուցած միջազգային պայմանագիրներով նախատեսուած պարագաներուն:

Երկքաղաքացիութիւն ունեցող անձանց իրաւունքները եւ պարտականութիւնները սահմանուած են օրէնքով:

Յօդուած 35.

Քաղաքացիներն ունին օրէնքով սահմանուած ընդհանուր հիմքերով հանրային ծառայութեան ընդունուելու իրաւունքը:

Հանրային ծառայութեան սկզբունքները եւ կազմակերպման կարգը սահմանուած է օրէնքով:

Յօդուած 36.

Իւրաքանչիւր ոք իրաւունք ունի իր հայեցողութեամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու եւ կտակելու իր սեփականութիւնը: Սեփականութեան իրաւունքի իրականացումը պէտք չէ վնաս պատճառէ շրջակայ միջավայրին, խախտէ այլ անձանց, հանրութեան եւ պետութեան իրաւունքներն ու օրինական շահերը:

Ոչ ոքի կարելի է զրկել սեփականութենէն, բացառութեամբ դատական կարգով, օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն:

Սեփականութեան օտարումը հասարակութեան եւ պետութեան կարիքներուն համար կրնայ կատարուիլ միայն բացառիկ գերակայ հանրային շահերու պարագային եւ օրէնքով սահմանուած կարգով նախնական համարժէք փոխհատուցմամբ:

Հողի սեփականութեան իրաւունքէն չեն օգտուիր օտարերկրեայ քաղաքացիները եւ քաղաքացիութիւն չունեցող անձինք, բացառութեամբ օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն:

Մտաւոր սեփականութիւնը պաշտպանուած է օրէնքով:

Յօդուած 37.

Պետութիւնը կը պաշտպանէ սպառողներու շահերը, կ'իրականացնէ օրէնքով նախատեսուած միջոցառումներ ապրանքներու, ծառայութիւններու եւ աշխատանքներու որակի վերահսկողութեան ուղղութեամբ:

Յօդուած 38.

Իւրաքանչիւր ոք աշխատանքի, աշխատանքի ազատ ընտրութեան, արդարացի ու նպաստաւոր աշխատանքային պայմաններու եւ գործազրկութիւնէն պաշտպանուելու իրաւունք ունի:

Յիւրաքանչիւր աշխատողն ունի արդարացի եւ օրէնքով սահմանուած նուազագոյնէն ոչ ցած աշխատավարձի, ինչպէս նաեւ անվտանգութեան ու հիգիենիայի պահանջները բաւարարող աշխատանքային պայմաններու իրաւունքը:

Աշխատողներն իրենց տնտեսական, հասարակական եւ աշխատանքային շահերու պաշտպանութեան նպատակով ունին գործադուլի իրաւունք, որու իրականացման կարգը եւ սահմանափակումները սահմանուած են օրէնքով:

Մինչեւ 16 տարեկան երեխաներուն մշտական աշխատանքի ընդունիլն արգիլուած է: Անոնց ժամանակաւոր աշխատանքի ընդունման կարգը եւ պայմանները սահմանուած են օրէնքով:

Հարկադիր աշխատանքը արգիլուած է:

Յօդուած 39.

Իւրաքանչիւր ոք ունի հանգիստի իրաւունք: Առաւելագոյն աշխատաժամանակը, հանգստեան օրերը եւ ամենամեայ վճարուող արձակուրդի նուազագոյն տեւողութիւնը սահմանուած են օրէնքով:

Յօդուած 40.

Իւրաքանչիւր ոք ունի օրէնքով չարգիլուած ձեռնարկատիրական գործունէութեամբ զբաղուելու իրաւունք:

Շուկայի մէջ մենաշնորհային կամ գերիշխող դիրքի չարաշահումը եւ անբարեխիղճ մրցակցութիւնը արգիլուած է:

Մրցակցութեան սահմանափակումը, մենաշնորհի հնարաւոր տեսակները եւ անոնց թուլատրելի չափերը կրնան սահմանուիլ միայն օրէնքով, եթէ այդ անհրաժեշտ է հանրութեան շահերու պաշտպանութեան համար:

Յօդուած 41.

Իւրաքանչիւր ոք իրաւունքն ունի ապրելու իր առողջութեան եւ բարեկեցութեան նպաստող շրջակայ միջավայրին մէջ, պարտաւոր է անձամբ եւ այլոց հետ համատեղ պահպանելու եւ բարելաւելու շրջակայ միջավայրը:

Պաշտօնատար անձինք պատասխանատու թիւն կը կրեն բնապահպանական տեղեկատուութիւնը թաքցնելու կամ անոր տրամադրումը մերժելու համար:

Յօդուած 42.

Իւրաքանչիւր ոք ունի իր եւ իր ընտանիքին համար բաւարար կենսամակարդակի, այդ շարքին բնակարանի, ինչպէս նաեւ կենսապայմաններու բարելաման իրաւունքը: Պետութիւնն անհրաժեշտ միջոցներ կը ձեռնարկէ քաղաքացիներու այս իրաւունքը իրականացնելու համար:

Յօդուած 43.

Ընտանիքը հասարակութեան բնական ու հիմնական բջիջն է, եւ հասարակութեան ու պետութեան կողմէ պաշտպանուելու իրաւունք ունի:

Ամուսնական տարիքին հասած կինը եւ տղամարդը իրենց կամքի ազատ արտայայտութեամբ ունին ամուսնանալու եւ ընտանիք կազմելու իրաւունքը: Ամուսնանալու պարագային, ամուսնութեան ընթացքին, ամուսնալուծուելու պարագային անոնք կ'օգտուին հաւասար իրաւունքներէ:

Մայրութեան հետ կապուած պատճառներով աշխատանքէն ազատելը արգիլուած է: Իւրաքանչիւր աշխատող կին յղիութեան եւ ծննդաբերութեան պարագային ունի վճարուող արձակուրդի եւ նոր ծնուած երեխայի խնամքի կամ երեխայի որդեգրման համար արձակուրդի իրաւունքը:

Յօդուած 44.

Ծնողներն իրաւունք ունին եւ պարտաւոր են հոգ տանիլ իրենց երեխաներու դաստիարակութեան, առողջութեան, լիարժէք ու ներդաշնակ զարգացման եւ կրթութեան համար:

Ծնողական իրաւունքներէն զրկելը կամ ատոնց սահմանափակումը կրնայ կատարուիլ միայն դատարանի որոշմամբ օրէնքով սահմանուած կարգով եւ պարագաներուն:

Զափահաս աշխատունակ անձինք պարտաւոր են հոգ տանիլ իրենց անաշխատունակ եւ կարիքաւոր ծնողներուն:

Յօդուած 45.

Իւրաքանչիւր ոք ունի ծերութեան, հաշմանդամութեան, հիւանդութեան, կերակրողին կորսնցնելու, գործազրկութեան եւ օրէնքով նախատեսուած այլ պարագաներուն հասարակական ապահովութեան իրաւունքը: Հասարակական ապահովութեան ծաւալն ու ձեւերը սահմանուած են օրէնքով:

Յօդուած 46.

Իւրաքանչիւր ոք ունի օրէնքով սահմանուած եղանակներով բժշկական օգնութեան, եւ սպասարկում ստանալու իրաւունքը:

Իւրաքանչիւր ոք ունի անվճար հիմնական բժշկական ծառայութիւններ ստանալու իրաւունքը: Ատոնց ցանկը եւ մատուցման կարգը սահմանուած են օրէնքով:

Յօդուած 47.

Իւրաքանչիւր ոք ունի կրթութեան իրաւունքը:

Հիմնական ընդհանուր կրթութիւնը պարտադիր է, բացառութեամբ օրէնքով նախատեսուած պարագաներու: Օրէնքով կրնայ սահանուիլ պարտադիր կրթութեան աւելի բարձր մակարդակ:

Երկրորդական վարժարանի կրթութիւնը պետական ուսումնական հաստատութիւններուն մէջ անվճար է:

Բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու ինքնավարութեան սկզբունքները կ'որոշուին օրէնքով:

Ուսումնական հաստատութիւններու ստեղծման եւ գործունէութեան կարգը սահմանուած է օրէնքով:

Իւրաքանչիւր քաղաքացի ունի մրցոյթային հիմքերով անվճար պետական բարձրագոյն եւ այլ մասնագիտական կրթական հաստատութիւններու մէջ ուսում ստանալու իրաւունքը օրէնքով սահմանուած կարգով: Պետութիւնն օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն եւ կարգով ֆինանսական եւ այլ աջակցութիւն կը ցուցաբերէ բարձրագոյն եւ այլ մասնագիտական կրթական ծրագիրներ իրականացնող ուսումնական հաստատութիւններուն, եւ այնտեղ ուսանել:

Յօդուած 48.

Իւրաքանչիւր ոք ունի գրական, գեղարուեստական, գիտական եւ արդիւնաբերական ստեղծագործութեան ազատութեան իրաւունքը, գիտութեան նուաճումներէն օգտուելու եւ հասարակութեան մշակութային կեանքին մասնակցելու իրաւունքը:

Յօդուած 49.

Իւրաքանչիւր ոք ունի իր ազգային եւ ծագումնաբանական ինքնութիւնը պահպանելու իրաւունքը:

Ազգային փոքրամասնություններուն պատկանող անձինք ունին իրենց ասանդություններու, կրօնի, լեզուի եւ մշակոյթի պահպանման ու զարգացման իրաւունքը:

Յօդուած 50.

Սահմանադրութեամբ ամրագրուած մարդու եւ քաղաքացիի հիմնական իրաւունքներն ու ազատութիւնները չեն բացառեր օրէնքներով եւ միջազգային պայմանագիրներով սահմանուած այլ իրաւունքներն ու ազատութիւնները:

Իւրաքանչիւր ոք ազատ է կատարելու այն ինչն արգիլուած չէ օրէնքով, եւ չի խախտեր այլոց իրաւունքներն ու ազատութիւնները: Ոչ ոք կրնայ կրել պարտականութիւններ, որոնք սահմանուած չեն օրէնքով:

Անձի իրաւական վիճակը վատթարացնող օրէնքները եւ այլ իրաւական որոշումները յետադարձ ոյժ չունին:

Անձի իրաւական վիճակը բարելաւող, անոր պատասխանատւութիւնը վերացնող կամ մեղմացնող իրաւական որոշումները յետադարձ ոյժ ունին, եթէ այն նախատեսուած է այդ որոշումներով:

Յօդուած 51.

Մարդու եւ քաղաքացիի հիմնական իրաւունքները եւ ազատութիւնները կը տարածուին նաեւ իրաւաբանական անձանց վրայ այնքանով որքանով այդ իրաւունքներն ու ազատութիւնները իրենց էութեամբ կիրարկելի են անոնց նկատմամբ:

Յօդուած 52.

Մարդու եւ քաղաքացիի հիմնական իրաւունքներն ու ազատութիւնները ամրագրուած Սահմանադրութեան յօդուածներով, կրնան սահմանափակուիլ միայն օրէնքով, եթէ այդ անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակութեան մէջ պետական անվտանգութեան, հասարակական կարգի պահպանման, յանցագործութիւններու կանխման, հանրութեան առողջութեան ու բարոյականութեան, այլոց սահմանադրական իրաւունքներու եւ ազատութիւններու, պատուի եւ բարի համբաւի պաշտպանութեան համար:

Մարդու եւ քաղաքացիի հիմնական իրաւունքներու եւ ազատութիւններու սահմանափակումները չեն կրնար գերազանցել Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան միջազգային պարտաւորութիւններով սահմանուած շրջանակները:

Յօդուած 53.

Մարդու եւ քաղաքացիի առանձին հիմնական իրաւունքներն ու ազատութիւնները բացառութեամբ Սահմանադրութեան յօդուածներով նշուածներուն, կրնան օրէնքով

սահմանուած կարգով ժամանակաւորապէս սահմանափակուիլ ռազմական կամ արտակարգ դրութեան ժամանակ, արտակարգ իրավիճակներու մէջ պարտաւորութիւններէն շեղուելու վերաբերեալ ստանձնած մեր միջազգային պարտաւորութիւններու շրջանակներուն մէջ:

Յօդուած 54.

Իւրաքանչիւր ոք պարտաւոր է օրէնքով սահմանուած կարգով եւ չափով մուծել հարկերը, տուրքերը եւ կատարել պարտադիր այլ վճարումները:

Յօդուած 55.

Իւրաքանչիւր քաղաքացի պարտաւոր է օրէնքով սահմանուած կարգով մասնակցելու Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պաշտպանութեան:

Յօդուած 56.

Իւրաքանչիւր ոք պարտաւոր է պահպանել Սահմանադրութիւնը եւ օրէնքները, յարգել այլոց իրաւունքները, ազատութիւնները եւ արժանապատուութիւնը:

Արգիլուած է իրաւունքներու եւ ազատութիւններու օգտագործումը սահմանադրական կարգը բռնի տապալելու, ազգային, ցեղային, կրօնական ատելութիւն բորբոքելու, բռնութիւն կամ պատերազմ քարոզելու նպատակով:

Յօդուած 57.

Տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային ոլորտներէն ներս պետութեան հիմնական խնդիրներն են.

-պաշտպանել եւ հովանաւորել ընտանիքը, մայրութիւնը եւ մանկութիւնը,

-նպաստել բնակչութեան զբաղուածութեանն ու աշխատանքի պայմաններու բարելաւման,

-խթանել բնակարանային շինարարութիւնը, նպաստել իւրաքանչիւր քաղաքացիի բնակարանային պայմաններու բարելաւման,

-իրականացնել բնակչութեան առողջութեան պահպանման ծրագիրներ, նպաստել արդիւնաւետ եւ մատչելի բժշկական սպասարկման պայմաններու ստեղծման,

-նպաստել երիտասարդութեան մասնակցութեան երկրի քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային կեանքին,

-խթանել մարմնամարզութեան եւ սպորտի զարգացումը,

-իրականացնել հաշմանդամության կանխարգելման եւ բուժման ծրագիրներ, խթանել հաշմանդամներու մասնակցութիւնը հասարակական կեանքին,

-նպաստել անվճար բարձրագոյն եւ այլ մասնագիտական կրթութեան զարգացման,

-նպաստել գիտութեան եւ մշակոյթի զարգացման,

-իրականացնել ներկայ ու ապագայ սերունդներու բնապահպանական անվտանգութիւնն ապահովող քաղաքականութիւն,

-նպաստել ազգային եւ համամարդկային արժէքներուն իւրաքանչիւրի ազատ հաղորդակցման,

-ապահովել տարեց մարդկանց արժանապատիւ կենսամակարդակը:

Պետութիւնը պարտաւոր է իր հնարաւորութիւններու շրջանակներուն մէջ միջոցներ ձեռնարկել սոյն յօդուածով ամրագրուած խնդիրներու իրականացման համար:

ԳԼՈՒԽ III

ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

(Քաղաքացիական ապահովության, հողային կանոնադրության եւ առողջապահության համակարգը)

Բնական հարստություններ

Յօդուած 58.

Պետութիւնը պատասխանատւութիւն կը կրէ պահպանելու եւ խնայողաբար օգտագործելու երկրի հողը, ընդերքը, անտառները, օդը, ջուրը, լիճերը, գետերը եւ առափնեայ ջուրերը, այլ բնական հարստութիւնները, այդ ամէնը նաեւ անաղարտ ձեւով ապագայ սերունդներուն փոխանցելու համար:

Յօդուած 59.

Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիները իրաւունք ունին մասնաւորապէս պահպանելու եւ ամրապնդելու հողերը եւ նիւթական այն կապերը, որոնք զիրենք կը միաւորեն իրենց երկրին, հողին, գետերուն, առափնեայ ջուրերուն, աղբիւրներուն, եւ այլ բնական հարստութիւններուն, զորս ունին իրենք կամ կ'իրացնեն եւ կ'օգտագործեն աւանդաբար: Անոնք իրաւունք ունին նաեւ այս առնչութեամբ պատասխանատւութիւն ստանձնելու ապագայ սերունդներուն համար:

Յօդուած 60.

Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիները իրաւունք ունին տէրն ըլլալու, արժէւորելու, ստանձնելու եւ գործածելու իրենց երկիրն ու հողերը, այսինքն իրենց շրջապատի ամբողջականութիւնը, ներառեալ հողերը, օդը, ջուրը, գետերն ու աղբիւրները, բոյսերը եւ կենդանական աշխարհը, եւ այլ բնական պաշարները, որոնք իրենք ունին եւ որոնք կ'իրացնեն եւ կ'օգտագործեն աւանդաբար:

Անոնք մանաւանդ իրաւունք ունին ամբողջովին ճանչնալու իրենց օրէնքները, աւանդութիւններն ու սովորութիւնները, իրենց հողային կանոնադրութիւնը, իրենց բնական պաշարներու շահագործման եւ տնտեսվարման հաստատութիւնները, ինչպէս եւ իրաւունք ունին Պետութեան կողմէ ազդու պաշտպանական միջոցներու դիմելու ընդդէմ նշեալ իրաւունքներուն բռնացող որեւէ միջամտութեան, ձեւափոխման, սահմանափակման կամ կիրառման որեւէ խոչընդոտին:

Յօդուած 61.

Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիները իրաւունք ունին վերատիրանալու իրենց երկրին, հողերուն եւ բնական պաշարներուն զորս ունենին եւ կ'իրացնէին կամ կը շահագործէին աւանդաբար:

Յօդուած 62.

Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիները իրաւունք ունին պահպանելու, վերականգնելու եւ պաշտպանելու իրենց շրջապատը իր ամբողջականութեամբ իրենց երկրի, հողերու եւ բնական պաշարներու գործածման եւ մշակման կարողականութեամբ, ինչպէս նաեւ Պետութեան օժանդակութեան այս առնչութեամբ միջազգային գործակցութեան ներդրումով:

Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիները եւ Պետութիւնը պետք է ջանան, որ վտանգաւոր ո՛չ մէկ նիւթ պահուի կամ թափուի Արեւմտեան Հայաստանի հողերուն վրայ:

Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիները եւ Պետութիւնը պետք է նաեւ ձեռնամուխ ըլլան այնպիսի միջոցներու կիրառման, որոնք կը պարտադրեն ապահովելու հսկողութիւնը, կանխարգիլելու համար բժշկական խնամքի ծրագիրները այս նիւթերէն վնասուած Արեւմտեան Հայաստանի հայերուն համար:

Յօդուած 63.

Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիները իրաւունք ունին մշակութային եւ մտաւոր հարստութեան լիաձեռն սեփականութեան ճանաչման, ինչպէս եւ ունին իրաւունք ապահովագրելու եւ պաշտպանելու զանոնք:

Յօդուած 64.

Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիները իրաւունք ունին մասնայատուկ միջոցներ ստանալու, որոնցմով կարելի կ'ըլլայ հսկել, զարգացնել եւ պաշտպանել իրենց գիտութիւնը, արհեստագիտութիւնը եւ իրենց մշակոյթի արտայայտութիւնները, ներառեալ իրենց մարդկային ներուժն ու ժառանգած այլ կարողութիւնները, իրենց սերմերը, իրենց դեղագիրքը, իրենց բուսականութեան եւ կենդանական աշխարհի յատկութիւնները, իրենց անգիր արանդութիւնները, իրենց գրականութիւնը, իրենց կերպարուեստը եւ տիպարները, իրենց տեսողական արուեստը եւ իրենց թատերարուեստը:

Յօդուած 65.

Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիները իրաւունք ունին սահմանելու նախապատուութիւններ, եւ մշակելու ռազմավարութիւններ արժեւորելու համար իրենց երկիրը, հողերը եւ այլ բնական պաշարները:

Անոնք մանաւանդ իրաւունք ունին պահանջելու, որ Պետութիւնը ընդառաջ երթայ իրենց հաւանութեան արտայայտուած ազատօրէն եւ պատճառի լիիրաւ գիտակցութեամբ, նախքան վաւերացնելը այն բոլոր ծրագիրներուն, որոնք կրնան ազդեցութիւն ունենալ իրենց երկրին, հողերուն եւ այլ բնական պաշարներուն վրայ, մանաւանդ անոնք, որոնք

կը վերաբերին հանքանիւթերու, ջուրի պաշարներու կամ բոլոր այլ պաշարներու արժեւորման, օգտագործման եւ շահագործման:

Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիներուն համաձայնութեամբ անոնց պէտք է յատկացուի վնասուց պատշաճ եւ արդարացի հատուցում, մեղմելու համար նման գործողութիւններու եւ միջոցներու աղետալի հետեւանքները, բնապահպանական, տնտեսական, ընկերային, մշակութային կամ հոգեւոր մակարդակներու վրայ:

ԳԼՈՒԽ IV

ԼԵԶՈՒ, ՄՇԱԿՈՅԹ ԵՒ ԱԻՄԱՆՂՈՅԹՆԵՐ

Յօդուած 66.

Պետութիւնը կը պահպանէ, կ'ապահովէ եւ կը վերապրեցնէ հայերու մշակութային աւանդոյթները, սովորոյթները եւ բարքերը, անցեալ, ներկայ ու ապագայ հանդիսադրոյթները, ինչպէս օրինակ, հնագիտական ու պատմական վայրերը, արհեստները, նկարչական ստեղծագործութիւններն ու նմոյշները, ծէսերը, արհեստագիտութիւնը, տեսողական արուեստները, թատերական արուեստը եւ գրականութիւնը:

Յօդուած 67.

Պետութիւնը կը բացայայտէ, կը կիրառէ, կ'առաջացնէ եւ կ'ուսուցանէ հայերու աւանդոյթները, սովորոյթները եւ կրօնական ու հոգեւոր ծէսերը պահելով, պահպանելով եւ պաշտպանելով կրօնական եւ մշակութային վայրերը, յատկապէս մուտք ունենալու այնտեղ գործածելով եւ տնօրինելով ծիսական իրերը, նաեւ հայրենիք վերադարձնելու մարդկաց ածիւնները:

Պետութիւնը պէտք է հարկ եղած միջոցները ձեռնարկէ պարտադրելով, որ հայերու համար սրբազան վայրերը, ներառեալ եւ գերեզմանատեղիները, պաշտպանուած, յարգուած եւ պահպանուած ըլլան:

Յօդուած 68.

Պետութիւնը հայերու ապագայ սերունդներուն փոխանցելու համար կը վերակենդանացնէ, կ'օգտագործէ եւ կը զարգացնէ հայոց պատմութիւնը, լեզուն, բարբառները, անգիր աւանդութիւնները, իմաստասիրութիւնը, գրութեան ոճն ու գրականութիւնը, ինչպէս եւ իրաւունք կուտայ ընտրելու կամ պահպանելու համայնքներու եւ բնակութեան վայրերու յատուկ անուանումները եւ անձնանունները:

Հայերու իրաւունքներէն որեւէ մէկուն վտանգուած ըլլալու պարագային Պետութիւնը պարտադիր միջոցներ պէտք է ձեռնարկէ զայն պաշտպանելու, նաեւ պարտադրելու, որպէսզի շահախնդիր տարրերը կարենան հասկնալ քաղաքական, իրաւաբանական եւ վարչական ընթացակարգերու ծաւալումը, եւ զանոնք հասկնալի դարձնել, հարկ եղած պարագային անոնց տրամադրելով թարգմանիչ, կամ համապատասխան այլ ծառայութիւններ:

ԳԼՈՒԽ V

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Նախագահ, Նախագահական Խորհուրդ

Յօդուած 69.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը պետութեան գլուխն է:

Հանրապետութեան Նախագահը կը հետեւի Սահմանադրութեան պահպանման, կ'ապահովէ օրէնսդիր, գործադիր եւ դատական իշխանութիւններու բնականոն գործունէութիւնը:

Հանրապետութեան Նախագահը Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան, տարածքային ամբողջականութեան եւ անվտանգութեան երաշխիքն է:

Յօդուած 70.

Արեւմտեան Հայաստանի տարածքին Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը կ'ընտրուի Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային ժողովին կողմէ, հինգ տարուան ժամկէտով:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ կրնայ ընտրուիլ երեսունհինգէն մինչեւ եօթանասուն տարիքին հասած, վերջին եօթ տարիներուն Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացի հանդիսացող եւ ընտրական իրաւունք ունեցող իւրաքանչիւր ոք:

Նոյն անձը չի կրնար աւելի քան երկու անգամ անընդմէջ ընտրուիլ Հանրապետութեան նախագահի պաշտօնին:

Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւնը

Յօդուած 71.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը կ'ընտրուի Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքով սահմանուած կարգով:

Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ գործող նախագահի լիազօրութիւններուն աւարտէն յիսուն օրուա ընթացքին¹⁶:

Հանրապետութեան Նախագահ կ'ընտրուի այն թեկնածուն, որուն կողմ կը քուէարկեն ընտրողներու որակեալ մեծամասնութեան երկու երրորդը:

¹⁶ ¹⁶ Փոփոխութիւնը որոշվեց Ա.Հ.Ա.Խ.Մ.Ա. կողմէն 22.10.2018թ.

Եթե քուէարկութեան դրուած ըլլայ երկուքէն աւելի թեկնածու, եւ անոնցմէ ոչ մէկուն կողմ քուէարկած ըլլան անհրաժեշտ թիւով ընտրողներ, ապա քուէարկութենէն յետոյ տասնչորրորդ օրը տեղի կ'ունենայ Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան երկրորդ փուլը: Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան երկրորդ փուլին կրնան մասնակցիլ այն երկու թեկնածուները, որոնց կողմ քուէարկած կ'ըլլան առաւել թիւով ընտրողներ: Երկրորդ փուլին Հանրապետութեան նախագահ կ'ընտրուի այն թեկնածուն, որուն կողմ կը քուէարկեն ընտրողներու որակեալ մեծամասնութեան երկու երրորդը: Միայն մէկ թեկնածուի առկայութեան ան ընտրուած կը համարուի, եթէ անոր կողմ կը քուէարկեն ընտրողներու որակեալ մեծամասնութեան երկու երրորդը:

Եթէ Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւնը չ'իրագործուիր, ապա կը նշանակուի նոր ընտրութիւն, որուն համար քուէարկութիւնը տեղի կ'ունենայ նոր ընտրութեան օրէնքով սահմանուած կարգով:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան նորընտիր Նախագահն իր պաշտօնը կը ստանձնէ Հանրապետութեան նախորդ Նախագահի լիազօրութիւններուն աւարտական օրը:

Եթէ Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան արդիւնքներուն վերաբերեալ Սահմանադրական դատարանը բողոքարկող գործ կը ստանայ քննելու, ապա որոշում պէտք է կայացնէ դիմումը ստանալէն ետք տասնօրեայ ժամկէտի սահմաններուն մէջ:

Յօդուած 72.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի թեկնածուներէն մէկուն համար անյաղթահարելի խոչընդոտներ յառաջանալու պարագային Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւնը կը յետաձգուի երկշաբաթեայ ժամկէտով:

Անյաղթահարելի ճանչցուած խոչընդոտներու չվերանալուն պարագային կը նշանակուի նոր ընտրութիւն, իսկ քուէարկութիւնը տեղի կ'ունենայ նշուած երկշաբաթեայ ժամկէտի լրանալէն ետք քառասուներորդ օրը:

Մինչեւ քուէարկութեան օրը թեկնածուներէն մէկու մահուան պարագային կը նշանակուի նոր ընտրութիւն, իսկ քուէարկութիւնը տեղի կ'ունենայ օրէնքով սահմանուած կարգով:

Յօդուած 73.

Հանրապետութեան Նախագահի հրաժարականին, մահուան, լիազօրութիւններու կատարման անհնարիւնութեան, կամ Սահմանադրութեան յօդուածով սահմանուած կարգով զինք պաշտօնանկ ընելու պարագաներուն կը նշանակուի Հանրապետութեան Նախագահի արտահերթ ընտրութիւն, իսկ քուէարկութիւնը տեղի կ'ունենայ

Հանրապետության Նախագահի պաշտոնի թափուր մնալն ետք ոչ ուշ քան քառասուներորդ օրը:

Յօդուած 74.

Ռեզմական եւ արտակարգ դրութեան ժամանակ Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւն չի կատարուիր, եւ Հանրապետութեան գործող նախագահը կը շարունակէ իր լիազօրութիւնները: Այս պարագային ռեզմական կամ արտակարգ դրութեան աւարտն ետք, ոչ ուշ քան քառասուներորդ օրը, կը կատարուի Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւնը:

Յօդուած 75.

Հանրապետութեան Նախագահն իր պաշտօնը կը ստանձնէ օրէնքով սահմանուած կարգով.

1) Ազգային ժողովի յատուկ նիստով,

2) Ժողովուրդին տուած հետեւեալ երդումով.

«Ստանձնելով Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի պաշտօնը կ'երդուիմ Լոյսի առջեւ,

Անվերապահօրէն կատարել Սահմանադրութեան պահանջները, յարգել մարդու եւ քաղաքացիի իրաւունքներն ու ազատութիւնները, ապահովել Հանրապետութեան անկախութիւնը, տարածքային ամբողջականութիւնն ու անվտանգութիւնը ի փառս Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան, եւ ի բարօրութիւն եւ լուսաւորութիւն Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան ժողովուրդին»:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան ռեզմավարութեան վերաբերեալ

Յօդուած 76.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը

1) Ուղերձով պետք է դիմէ ժողովուրդին եւ Ազգային ժողովին:

2) Ազգային ժողովի ընդունած օրէնքն ստանալէ ետք ան քսանմէկօրեայ ժամկէտի մէջ պետք է ստորագրէ եւ հրապարակէ գայն:

Այդ ժամկէտի սահմաններուն մէջ ան կրնայ Ազգային ժողովի կողմէ ընդունուած օրէնքն առարկութիւններով եւ կամ առաջարկութիւններով վերադարձնել Ազգային ժողովին, պահանջելով նոր քննարկում:

Ազգային ժողովին կողմէ վերստին ընդունուած օրէնքը ան պետք է ստորագրէ եւ հրապարակէ հինգօրեայ ժամկէտի մէջ:

3) Սահմանադրութեան յօդուածով նախատեսուած պարագաներով եւ կարգով կ'արձակէ Ազգային ժողովը, նշանակելով արտահերթ ընտրութիւն:

4) Ըստ Ազգային ժողովի պատգամաւորական տեղերու բաշխման, եւ պատգամաւորական խմբակցութիւններուն հետ Հանրապետութեան Նախագահի տարուած խորհրդակցութիւններուն հիման վրայ ան վարչապետ կը նշանակէ պատգամաւորներու մեծամասնութեան վստահութիւնը վայելող անձին, իսկ եթէ այդ հնարաւոր չէ, ապա առաւել թիւով պատգամաւորներու վստահութիւնը վայելող անձին:

Վարչապետի նշանակման

Հանրապետութեան Նախագահը վարչապետ կը նշանակէ կառավարութեան կան վարչապետի հրաժարականի ընդունումէն յետոյ տասնօրեայ ժամկէտի մէջ:

Կառավարութիւնը կը կազմաւորուի վարչապետի նշանակումէն յետոյ քսանօրեայ ժամկէտի մէջ:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը վարչապետի առաջարկութեամբ կը նշանակէ եւ կ'ազատէ կառավարութեան անդամները:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը կ'ընդունի կառավարութեան հրաժարականը նորընտիր Ազգային ժողովի առաջին նիստին, Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ իր պաշտօնն ստանձնելու, կառավարութեանն անվստահութիւն յայտնուելու, կառավարութեան ծրագիրին հաւանութիւն չտալու, վարչապետի կողմէ հրաժարական ներկայացուելուն կամ վարչապետի պաշտօնը թափուր մնալուն օրը: Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ կառավարութեան հրաժարականի ընդունումէն յետոյ կառավարութեան անդամները կը շարունակեն իրենց պարտականութիւններու կատարումը, մինչեւ նոր կառավարութեան կազմաւորուիլը:

5) Օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն Հանրապետութեան Նախագահը նշանակումներ կը կատարէ պետական պաշտօններուն:

6) Ան կը կազմաւորէ Ազգային անվտանգութեան խորհուրդը եւ կը նախագահէ անոր, կրնայ կազմաւորել խորհրդակցական այլ մարմիններ, որոնց կազմին մէջ ի պաշտօնէ կ'ընդգրկուին Արեւմտեան Հայաստանի վարչապետը, Ազգային ժողովի նախագահը, Սահմանադրական դատարանի նախագահը, եւ Արեւմտեան Հայաստանի պետական ռազմավարական նշանակութիւն ունեցող կառոյցներու ղեկավարներն ու պաշտօնատար այլ անձինք:

7) Ան կը ձեւաւորէ եւ կը ղեկավարէ Նախագահական խորհուրդը, որու կազմին մէջ ի պաշտօնէ կ'ընդգրկուին Արեւմտեան Հայաստանի վարչապետը, Ազգային ժողովի նախագահը, Սահմանադրական դատարանի նախագահը եւ Արեւմտեան Հայաստանի պետական ռազմավարական նշանակութեան կառոյցներու ղեկավարներն ու պաշտօնական այլ անձինք:

Նախագահական խորհուրդին (ինչպես եւ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային անվտանգութեան խորհուրդին) մէջ քննարկումներու եւ որոշումներու ընդունման միջոցով ան կը հաստատէ եւ կ'իրականացնէ Արեւմտեան Հայաստանի ռազմավարութիւնը,

Կը ձեւաւորէ Արեւմտեան Հայաստանի նախագահի աշխատակազմը,

Կը նշանակէ եւ կ'ազատէ պաշտօնէն Արեւմտեան Հայաստանի նախագահի լիազօր ներկայացուցիչները:

Պայմանագիրներու վաւերացման վերաբերեալ

8) Ան կը ներկայացնէ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը միջազգային յարաբերութիւններու մէջ, կ'իրականացնէ արտաքին քաղաքականութեան ընդհանուր դեկլարումը, կը ստորագրէ եւ կը կնքէ միջազգային պայմանագիրների վաւերագիրները, կը հաստատէ, կը կասեցնէ կամ չեղեալ կը յայտարարէ վաւերացում չպահանջող միջազգային պայմանագիրները:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ վաւերացման ենթակայ են այն միջազգային պայմանագիրները, որոնք ունի քաղաքական կամ ռազմական բնույթ, կամ նախատեսեն պետական սահմանի փոփոխութիւն :

9) Ան կը նշանակէ եւ ետ կը կանչէ պետութիւններուն եւ միջազգային կազմակերպութիւններուն առընթեր Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան դիւանագիտական ներկայացուցիչները, կ'ընդունի օտարերկրեայ պետութիւններու եւ միջազգային կազմակերպութիւններու դիւանագիտական ներկայացուցիչներու հաւատարմագիրներն ու ետկանչագիրները:

10) Ան Ազգային ժողովին կ'առաջարկէ Գլխաւոր դատախազի, Կեդրոնական բանկի նախագահի եւ Վերահսկիչ պալատի նախագահի պաշտօնի թեկնածութիւնները: Ան Գլխաւոր դատախազի առաջարկութեամբ կը նշանակէ եւ կամ կ'ազատէ Գլխաւոր դատախազի տեղակալները, որոնց շարքին Գերագոյն ռազմականատեանի դատախազին:

11) Ան կը նշանակէ Սահմանադրական դատարանի չորս անդամ, իսկ Ազգային ժողովին կողմէ, եթէ Սահմանադրութեան յօդուածի տուեալ կէտով սահմանուած ժամկէտին մէջ Սահմանադրական դատարանի նախագահ չի նշանակուիր, ան Սահմանադրական դատարանի կազմէն կ'ընտրէ եւ կը նշանակէ Սահմանադրական դատարանի նախագահ:

Սահմանադրական դատարանի եզրակացութեան հիման վրայ ան կրնայ դադրեցնել Սահմանադրական դատարանի իր նշանակած անդամին լիազորութիւնները, կամ կրնայ համաձայնութիւն տալ զայն որպէս մեղադրեալ ներգրաւելու, կալանաւորելու կամ դատական կարգով վարչական պատասխանատութեան ենթարկելու հարց հարուցելուն վերաբերեալ:

12) Արդարադատութեան խորհուրդի առաջարկութեամբ ան կը նշանակէ Գերագոյն դատարանի եւ անոր պալատներու նախագահները եւ դատաւորները, Վերաքննիչ, առաջին ատեանի եւ Մասնագիտացուած դատարաններու նախագահները, նաեւ կը դադրեցնէ անոնց լիազորութիւնները, համաձայնութիւն կուտայ զանոնք որպէս մեղադրեալ ներգրաւելու, կալանաւորուելու, կամ անոնց նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատութեան ենթարկելու հարց հարուցելու վերաբերեալ, ինչպէս եւ Արդարադատութեան խորհուրդի եզրակացութեամբ կը նշանակէ Վերաքննիչ, առաջին ատեանի եւ Մասնագիտացուած դատարաններու դատաւորները:

Զինուած ուժերու վերաբերեալ

13) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը զինուած ուժերու գերագոյն գլխաւոր հրամանատարն է, ան կը համակարգէ պետական մարմիններու գործունէութիւնը պաշտպանութեան բնագաւառէն ներս, կը նշանակէ եւ կ'ազատէ զինուած ուժերու եւ այլ զօրքերու բարձրագոյն հրամանատարական կազմը:

14) Կը յայտարարէ համաներում

15) Հանրապետութեան վրայ զինուած յարձակման, անոր սպառնացող անմիջական վտանգի առկայութեան, կամ պատերազմ յայտարարուելու պարագային կը յայտարարէ ռազմական դրութիւն, եւ կրնայ յայտարարել ընդհանուր կամ մասնակի զօրահաւաք, եւ որոշում կ'ընդունի զինուած ուժերու օգտագործման մասին:

Պատերազմի ժամանակ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը կրնայ նշանակել եւ ազատել զինուած ուժերու գլխաւոր հրամանատարին:

Զինուած ուժերու օգտագործման, կամ ռազմական դրութիւն յայտարարուելու պարագաներուն իրաւունքի ուժով անյապաղ կը գումարուի Ազգային ժողովի յատուկ նիստ:

Ռազմական դրութեան իրաւական ռեժիմը կը սահմանուի օրէնքով:

16) Սահմանադրական կարգին սպառնացող անմիջական վտանգի պարագային, խորհրդակցելով Ազգային ժողովի նախագահի եւ վարչապետի հետ, կը յայտարարէ

արտակարգ դրութիւն, կ'իրականացնէ իրավիճակէն թելադրուող միջոցառումներ եւ ստոր մասին ուղերձով կը դիմէ ժողովուրդին:

Արտակարգ դրութիւն յայտարարելու պարագային իրաւունքի ուժով անյապաղ կը գումարուի Ազգային ժողովի յատուկ նիստ:

Արտակարգ դրութեան իրաւական ռեժիմը կը սահմանուի օրէնքով:

17) Օրէնքով սահմանուած կարգով ան կուտայ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան ինքնութեան եւ քաղաքացիութեան իրաւունք, կամ կը զրկէ անկէ:

18) Օրէնքով սահմանուած կարգով ան կը շնորհէ քաղաքական ապաստան:

19) Ան կը պարգեւատրէ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան շքանշաններով եւ մեդալներով, կը շնորհէ բարձրագոյն զինուորական եւ պատուաւոր կոչումներ, բարձրագոյն դիւանագիտական եւ այլ դասային աստիճաններ:

20) Ան ներում կը շնորհէ դատապարտեալներուն:

Հրամանագիրներու վերաբերեալ

Յօդուած 77.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը կը հրապարակէ հրամանագիրներ եւ կարգադրութիւններ, որոնք պէտք չէ հակասեն Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան եւ օրէնքներուն, ու ենթակայ են կատարման Հանրապետութեան ամբողջ տարածքին:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը 15-օրեայ ժամկետի մէջ կը ստորագրէ եւ կը հրապարակէ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքները:

Յօդուած 78.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահն անձեռնմխելի է:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահն իր լիազօրութիւններու ժամկետին մէջ եւ անկէ ետք ալ չի՝ հետապնդուիր եւ պատասխանատութեան ենթարկուիր իր կարգավիճակէն բխող գործողութիւններուն համար:

Կարգավիճակին հետ կապ չունեցող իր գործողութիւններուն համար Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը կրնայ պատասխանատութեան ենթարկուիլ իր լիազօրութիւնները աւարտելէն ետք միայն:

Յօդուած 79.

Արեւմտեան Հանաստանի Հանրապետութեան Նախագահը կրնայ պաշտօնանկ ըլլալ պետական դաւաճանութեան կամ այլ ծանր յանցագործութեան համար:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին պաշտօնանկ ընելու հարցին մասին եզրակացութիւն ստանալու համար Ազգային ժողովը պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներուն մեծամասնութեամբ ընդունուած որոշմամբ կը դիմէ Սահմանադրական դատարանին:

Հանրապետութեան Նախագահին պաշտօնանկ ընելու մասին որոշումը Սահմանադրական դատարանի եզրակացութեան հիման վրայ կը կայացնէ Ազգային ժողովը, պատգամաւորներու որակեալ մեծամասնութեան ձայներու երկու երրորդով:

Եթէ սահմանադրական դատարանի եզրակացութեամբ Հանրապետութեան Նախագահին պաշտօնանկ ընելու հիմքերը կը բացակային, ապա հարցը կը հանուի Ազգային ժողովի քննարկումէն:

Յօդուած 80.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահն իր հրաժարականը կը ներկայացնէ Ազգային ժողովին:

Հրաժարականը ներկայացնելէ ետք տասնօրեայ ժամկետը լրանալուն պէս, երկօրեայ ժամկետի մէջ հրաժարականը կրկին ներկայացնելու պարագային, Հանրապետութեան Նախագահի հրաժարականը կը համարուի ընդունուած, եւ Սահմանադրութեամբ սահմանուած կարգով ու ժամկետներուն մէջ տեղի կ'ունենայ նախագահի արտահերթ ընտրութիւն:

Յօդուած 81.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի պաշտօնը թափուր մնալու պարագային, մինչեւ նորընտիր Նախագահի պաշտօնի ստանձնումը, Հանրապետութեան Նախագահի պարտականութիւնները կը կատարէ Ազգային ժողովի նախագահը, իսկ եթէ այդ հնարաւոր չէ, ապա վարչապետը:

Ազգային ժողովի նախագահին կողմէ Հանրապետութեան Նախագահի պարտականութիւնները կատարելու միջոցին Ազգային ժողովի նախագահի լիազօրութիւնները կը կատարէ Ազգային ժողովի նախագահի այն տեղակալը, որն իր պաշտօնին ընտրուելու ատեն ստացեր է առաւել շատ ձայներ: Այդ ընթացքին կ'արգիլուի նշանակել հանրաքուէ, նշանակել վարչապետ, նշանակել եւ ազատել զինուած ուժերու եւ այլ զօրքերու բարձրագոյն հրմանատարական կազմը (բացառութեամբ ռազմական

դրութեան ժամանակ), նաեւ օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն կ'արգիլուի նշանակումներ կատարել ոստիկանութեան եւ ազգային անվտանգութեան մարմիններու պաշտօններու, ինչպէս նաեւ իրականացնել Սահմանադրութեան յօդուածի կէտերուն մէջ սահմանուած լիազօրութիւնները:

Յօդուած 82.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը օրէնքով սահմանուած կարգով կը ձեւաւորէ իր աշխատակազմը:

Հանրապետութեան Նախագահի վարձատրութեան, սպասարկման եւ անվտանգութեան ապահովման կարգը կը սահմանուի օրէնքով:

ԳԼՈՒԽ VI

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

Յօդուած 83.

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովը (Խորհրդարանը) Արեւմտեան Հայաստանի բարձրագոյն օրէնսդիր եւ ներկայացուցչական մարմինն է:

Ազգային Ժողովի գործունէութեան, անոր մարմիններու ձեւաւորման եւ գործունէութեան կարգը կը սահմանուի Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեամբ եւ Ազգային Ժողովի վերաբերեալ օրէնքներով եւ կանոնակարգով:

Ազգային Ժողովն իր կանոնակարգ օրէնքով նախատեսուած կարգով կրնայ ընդունիլ եւ արձակել ուղերձներ եւ յայտարարութիւններ:

Յօդուած 84.

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի պատգամաւորներու թիւը կը սահմանուի Ազգային Ժողովի վերաբերեալ օրէնքով:¹⁷

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի պատգամաւորներու պաշտօնավարման ժամկէտը հինգ (5) տարի է:

Յօդուած 85.

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի լիազօրութիւններուն ժամկէտը կը սկսի նորընտիր Ազգային Ժողովի առաջին նիստի գումարման պահէն, պատգամաւորներու

¹⁷ Փոփոխութիւնը որոշվեց Ա.Հ.Ա.Խ.Բ.Ա. կողմէն 08.11.2017թ.

երդումեն յետոյ¹⁸: Ազգային Ժողովի լիազորություններու ժամկետը կ'աւարտուի յաջորդ Ազգային Ժողովի առաջին նիստի գումարման պահին:

Յօդուած 86.

Ազգային Ժողովը չի կրնար արձակուիլ ռազմական կամ արտակարգ դրութեան ժամանակ: ¹⁹

Ռազմական կամ արտակարգ դրութեան ժամանակ Ազգային Ժողովի ընտրութիւն տեղի չ'ունենար, իսկ Ազգային Ժողովի լիազորություններու ժամկետը կ'երկարաձգուի մինչեւ ռազմական կամ արտակարգ դրութեան աւարտէն ետք նորընտիր Ազգային Ժողովի առաջին նստաշրջանի բացման օրը: Այս պարագային ռազմական կամ արտակարգ դրութեան աւարտէն ետք, ոչ շուտ քան երեսուն օրուայ ընթացքին, տեղի կ'ունենայ Ազգային Ժողովի ընտրութիւն:

Յօդուած 87.

Պատգամաւոր կրնայ ընտրուիլ, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացի հանդիսացող եւ ընտրական իրաւունք ունեցող իւրաքանչիւր ոք, ըստ ընտրական օրէնքին:²⁰

Ընտրությունները տեղի կ'ունենան ուղղակի եւ գաղտնի քուէարկութեամբ:

Յօդուած 88.

Պատգամաւորը չի կրնար զբաղեցնել պաշտօն՝ պետական, դատական մարմիններէն ներս, կամ կատարել այլ վճարովի աշխատանք, բացի գիտական, մանկավարժական եւ ստեղծագործական աշխատանքէ:

Պատգամաւոր իր լիազորությունները կը կատարէ մշտական հիմունքներով:

Պատգամաւորի կարգավիճակը եւ գործունէութեան երաշխիքները կը սահմանուին Սահմանադրութեամբ եւ համապատասխան օրէնքներով:

Յօդուած 89.

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի պատգամաւորները կ'օգտուին խորհրդարանական անձեռնմխելիութենէն:

Յօդուած 90.

Պատգամաւորը չի կաշկանդուիր հրամայական մանտաղով, այլ կ'առաջնորդուի իր խիղճով եւ համոզմունքներով:

¹⁸ Փոփոխությունը որոշվեց Ա.Հ.Ա.Խ.Բ.Ա. կողմէն 23.02.2018թ.

¹⁹ Փոփոխությունը որոշվեց Ա.Հ.Ա.Խ.Բ.Ա. կողմէն 08.11.2017թ.

²⁰ Փոփոխությունը որոշվեց Ա.Հ.Ա.Խ.Բ.Ա. կողմէն 08.10.2018թ.

Պատգամաւորն իր պատգամաւորական լիազօրութիւններու ժամկէտին մէջ, չի կրնար հետապնդուիլ, եւ պատասխանատութեան ենթարկուիլ պատգամաւորի իր կարգավիճակէն բխող գործողութիւններուն հիման վրա:²¹

Պատգամաւորին կարելի չէ որպէս մեղադրեալ ներգրաւել, կալանաւորել կամ անոր նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատութեան ենթարկելու հայց յարուցել առանց Ազգային Ժողովի համաձայնութեան:

Պատգամաւորին կարելի չէ ձերբակալել առանց Ազգային Ժողովի համաձայնութեան, բացառութեամբ այն պարագաներու, երբ ձերբակալութիւնը կ'իրագործուի յանցագործութեան կատարման պահին: Այս պարագային անհապաղ կը տեղեկացուի Ազգային Ժողովի նախագահը գլխավոր դատախազի կողմէն:

Պատգամաւորական անձեռնմխելութենէն զրկելու իրավունք ունի Ազգային Անվտանգութեան Խորհուրդը հատուկ որոշումով:

Նաեւ Պատգամավորության անձեռնմխելիութեան զրկելու դիմումով կրնայ հանդէս գալ գլխավոր դատախազը, որու մասին Ազգային Ժողովի որոշում կը կայացնէ քվեարկութեամբ Պաղատավորներու (ձայներու 2/3-էն աւելիով):

Նստաշրջաններուն միջեւ ինկած ժամանակահատուածին մէջ պատգամաւորական անձեռնմխելիութենէն զրկելու որոշումը հնարաւոր է հաստատել նաեւ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի պատգամաւորներուն արտահերթ նիստի միջոցով:

Հօդուած 91.

Ազգային Ժողովի պատգամաւորի լիազօրութիւններու դադրեցման կարգը կը սահմանուի Ազգային Ժողովի կանոնակարգ օրէնքով, այդ շարքին,

- 1) Ազգային Ժողովի լիազօրութիւններու ժամկէտն աւարտելու, Ազգային Ժողովի արձակուելու, Սահմանադրութեան յօդուածի առաջին մասի պայմանները խախտելու, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւնը կորսնցնելու, ազատագրկման դատապարտուելու, անգործունակ ճանչցուելու եւ հրաժարականի պարագաներուն,
- 2) Արեւմտեան Հայաստանի գործադիր մարմիններէն ներս (Կառավարութիւն) կամ Արեւմտեան Հայաստանի դատական մարմիններէն ներս աշխատանքի անցնելու պարագային, ինքնաբերաբար:

Ազգային Ժողովի հերթական ընտրութիւններ

Յօդուած 92.

²¹ Փոփոխութիւնը որոշվեց Ա.Հ.Ա.Խ.Բ.Ա. կողմէն 08.11.2017թ.

Ազգային Ժողովի հերթական ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ անոր լիազօրութիւններու աւարտին նախորդող ոչ շուտ, քան վաթսուն, եւ ոչ ուշ, քան երեսուն օր առաջ:

Ազգային Ժողովի արտահերթ ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Ազգային Ժողովը արձակելէ ետք ոչ շուտ, քան վաթսուն, եւ ոչ ուշ, քան երեսուն օրուայ ընթացքին:

Ազգային Ժողովի ընտրութիւնը կը նշանակուի Հանրապետութեան Նախագահի հրամանագիրով:

Յօդուած 93.

Նորընտիր Ազգային Ժողովի առաջին նստաշրջանը կը գումարուի պատգամաւորներու ընտրութենէն եւ Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի ընտրութիւններու արդիւնքները հրապարակելէ ոչ ուշ, քան տասնհինգ օր յետոյ:

Արտահերթ ընտրութեան պարագաներուն նորընտիր Ազգային Ժողովի առաջին նստաշրջանը կը գումարուի պատգամաւորներու ընտրութենէն եւ Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի ընտրութիւններու արդիւնքները հրապարակելէ ոչ ուշ, քան երեսուն օր յետոյ:

Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովը պարտաւոր է ընտրութիւններու արդիւնքները հրապարակել ոչ ուշ, քան տասը օր յետոյ:

Յօդուած 94.

Ազգային ժողովի հերթական նստաշրջանները կը գումարուին Ազգային Ժողովի համապատասխան օրէնքով սահմանուած ժամկէտներով ու կարգով:

Ազգային Ժողովի նիստերը դռնբաց են: Անհրաժեշտութեան պարագային դռնփակ նիստ կրնայ գումարուիլ Ազգային Ժողովի որոշմամբ:

Յօդուած 95.

Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ կրնան առաջարկել.

Հանրապետութեան Նախագահը, կառավարութիւնը, պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի կէսը:

Արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ տեղի կունենայ նախաձեռնողի սահմանած օրակարգով եւ ժամկէտով:

Ազգային Ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ կը գումարէ Ազգային Ժողովի նախագահը:

Յօդուած 96.

Օրէնքները, բացառապէս Սահմանադրութեամբ նախատեսուած պարագաներուն, կ'ընդունուին կողմ քուէարկած պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի մեծամասնութեամբ:

Ազգային Ժողովի որոշումները, բացառութեամբ Սահմանադրութեամբ նախատեսուած պարագաներու, կ'ընդունուին քուէարկութեան մասնակից պատգամաւորներու ձայներու պարզ մեծամասնութեամբ:

Յօդուած 97.

Հանրապետութեան Նախագահի առարկութիւնները եւ առաջարկութիւնները չընդունելու պարագային Ազգային Ժողովը վերադարձուած օրէնքը վերստին կ'ընդունի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներու մեծամասնութեամբ:

Ազգային Ժողովը Հանրապետութեան Նախագահի վերադարձուցած օրէնքը կը քննարկէ արտահերթ:

Ազգային Ժողովի նախագահութիւն

Յօդուած 98.

Ազգային Ժողովին մէջ կը ստեղծուին Ազգային Ժողովի նախագահութիւն եւ մշտական յանձնաժողովներ, որոնց լիազօրութիւնները եւ պարտականութիւնները կը սահմանուին Ազգային Ժողովի կանոնակարգ օրէնքով:

Ազգային Ժողովին նախագահութիւնը Ազգային Ժողովին մշտական գործող ղեկավար մարմին է, որ կ'աշխատի նաեւ նստաշրջաններուն միջեւ ինկած ժամանակահատուածին մէջ:

Կառավարութիւն

Յօդուած 99.

Կառավարութիւնն իր կազմաւորումէն ետք քսանօրեայ ժամկետի մէջ Ազգային Ժողովին կը ներկայացնէ իր ծրագիրը: Կառավարութեան ծրագիրին Ազգային Ժողովի կողմէ հաւանութիւն տալու հարցը կը քննարկուի արտահերթ նիստի ընթացքին, եւ քուէարկութեան կը դրուի զայն ներկայացնելէ ետք հինգօրեայ ժամկետի մէջ: Կառավարութեան ծրագիրին հաւանութիւն տալու մասին որոշումը կ'ընդունուի Ազգային Ժողովի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներու պարզ մեծամասնութեամբ:

Յօդուած 100.

Հանրապետութեան Նախագահը կ'արձակէ Ազգային ժողովը, եթէ Ազգային ժողովը երկու անգամ անընդմէջ երկու ամսուայ ընթացքին հաւանութիւն չտայ կառավարութեան ծրագիրին:

Ազգային ժողովը կ'արձակուի.

- 1) Հանրապետութեան Նախագահի հրամանագրով,
- 2) Ազգային ժողովի նախագահի կամ վարչապետի առաջարկութեամբ, եթէ
 - ա) Ազգային ժողովը հերթական նստաշրջանի երեք ամսուան ընթացքին որոշում չի կայացներ կառավարութեան որոշմամբ անյետաձգելի համարուող օրէնքի նախագիծի վերաբերեալ,
 - բ) հերթական նստաշրջանի ընթացքին Ազգային ժողովի նիստերը երեք ամիսէն աւելի չեն գումարուիր,
 - գ) հերթական նստաշրջանի ընթացքին, Ազգային ժողովը երեք ամիսէն աւելի իր կողմէ քննարկուող հարցերուն վերաբերեալ որեւէ որոշում չի կայացներ:

Յօդուած 101.

Օրէնսդրական նախաձեռնութեան իրաւունք ունին Հանրապետութեան Նախագահը, Ազգային ժողովի պատգամաւորները, Կառավարութիւնը, Գերագոյն դատարանը, Գլխաւոր դատախազը, Բնիկ ժողովուրդներու պաշտպանը եւ Մարդու իրաւունքներու պաշտպանը իրենց ոլորտներէն ներս:

Կառավարութիւնը կրնայ սահմանել իր ներկայացուցած օրէնքներու նախագիծերու քննարկման յաջորդականութիւնը, եւ պահանջել, որ անոնք քուէարկութեան դրուին միայն իրեն համար ընդունելի ուղղումներով:

Կառավարութեան եզրակացութեան համաձայն պետական ծախսաչափի (բիջէտի) եկամուտները նուազեցնող կամ ծախսերն աւելցնող օրէնքներու նախագիծերն Ազգային ժողովը կ'ընդունի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներու մեծամասնութեամբ:

Կառավարութիւնն իր կողմէ ներկայացուած օրէնքի նախագիծի ընդունման առնչութեամբ կրնայ դնել իր վստահութեան հարցը: Եթէ կառավարութեան կողմէ իր վստահութեան հարցը դնելէ ետք քսանչորս ժամուայ ընթացքին, Ազգային ժողովի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի առնուազն մէկ երրորդը չի ներկայացներ կառավարութեանն անվստահութիւն յայտնելու մասին որոշման նախագիծ, կամ նման նախագիծ ներկայացնելու պարագային Ազգային ժողովի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներու մեծամասնութեամբ յօդուածի սահմանած ժամկետին մէջ որոշում չ'ընդունիր կառավարութեանն անվստահութիւն յայտնելու մասին, ապա վերջինիս ներկայացուցած օրէնքի նախագիծը կը համարուի ընդունուած:

Կառավարությունն օրենքի նախագիծի առնչությամբ իր վստահության հարցը նույն նստաշրջանի ընթացքին կրնայ դնել ոչ աւելի քան չորս անգամ:

Յօդուած 102.

Ազգային Ժողովը կառավարութեան ներկայացմամբ կը հաստատէ պետական ծախսաչափը (բիջէտը): Մինչեւ ծախսաչափային (բիջէտային) տարուայ սկիզբը պետական ծախսաչափի (բիջէտի) չհաստատուելու պարագային ծախսերը կը կատարուին նախորդ տարուայ ծախսաչափի (բիջէտի) համամասնութիւններով:

Պետական ծախսաչափի (բիջէտի) քննարկման եւ հաստատման կարգը կը սահմանուի Ազգային Ժողովի կանոնակարգ օրենքով:

Յօդուած 103.

Ազգային Ժողովը վերահսկողութիւն կ'իրականացնէ պետական ծախսաչափի (բիջէտի) կատարման պետական ծախսաչափի (բիջէտի) տարեշրջանի աւարտին, ինչպէս նաեւ օտարերկրեայ պետութիւններէն եւ միջազգային կազմակերպութիւններէն ստացուած փոխառութիւններու եւ վարկերու օգտագործման նկատմամբ:

Ազգային Ժողովը վերահսկիչ պալատի եզրակացութեան առկայությամբ կը քննարկէ եւ կը հաստատէ պետական ծախսաչափի (բիջէտի) կատարման մասին տարեկան հաշուետւութիւնը:

Ազգային Ժողովի պատգամաւորները կը հաստատեն պետական ծախսաչափը (բիջէտը) մշակուած եւ ներկայացուած կառավարութեան կողմէ, իրաւունք ունենալով լրացումներ եւ փոփոխութիւններ կատարելու այնտեղ, ինչպէս նաեւ ստուգելու անոր ճիշտ իրականացումը:

Յօդուած 104.

Ազգային Ժողովը պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներու մեծամասնությամբ կ'ընտրէ Ազգային Ժողովի նախագահ:

Ազգային Ժողովի նախագահը կը վարէ նիստերը, կը տնօրինէ Ազգային Ժողովի նիւթական միջոցները, կ'ապահովէ անոր բնականոն գործունէութիւնը:

Ազգային Ժողովը կ'ընտրէ Ազգային Ժողովի նախագահի երկու տեղակալներուն:

Յօդուած 105. - Ազգային Ժողովի նախագահութիւն

Ազգային ժողովի նախագահութեան կազմը կը հաստատուի Ազգային ժողովի նստաշրջանին կողմէ: Իսկ անհրաժեշտութեան պարագային, Ազգային ժողովի նստաշրջաններուն միջեւ ինկած ժամանակահատուածին մէջ, Ազգային ժողովի նախագահութեան նոր անդամները կրնան հաստատուիլ Ազգային ժողովի պատգամավորներու կազմի պարզ մեծամասնութեանը:

Ազգային ժողովի նախագահութեան եւ Ազգային ժողովի Մշտական յանձնաժողովներուն կողմէ կրնան ստեղծուիլ աշխատակազմ, փորձագիտական եւ աշխատանքային խումբեր, յանձնաժողովներ:

Ազգային ժողովի նախագահութիւնը Ազգային ժողովի մշտապէս գործող, աշխատանքային (կոլեգիալ) մարմին է:

Ազգային ժողովի նախագահութիւնը իրաւասու է որոշումներն ընդունել ինքնուրոյն, իսկ օրէնքները կը հաստատուին Ազգային ժողովի պատգամաւորներու պարզ մեծամասնութեամբ:

Ազգային ժողովի նստաշրջանի օրակարգն ու ժամկէտը կը հաստատուի Ազգային ժողովի նախագահութեան որոշմամբ:

Ազգային ժողովի նախագահութեան նիստերու օրակարգն ու ժամկէտը կը հաստատուի Ազգային ժողովի նախագահի որոշմամբ:

Յօդուած 106.

Պատգամաւորներն իրաւունք ունին գրաւոր եւ բանաւոր հարցերով, իսկ խմբակցութիւնները եւ խումբերը, նաեւ հարցապնդումներով դիմելու կառավարութեան:

Ազգային ժողովի Հերթական նստաշրջանի նիստերու գումարման շաբաթուայ մէկ նիստին վարչապետը եւ կառավարութեան անդամները կը պատասխանեն պատգամաւորներու հարցերուն: Պատգամաւորներու հարցերուն կապակցութեամբ Ազգային ժողովը որոշումներ չ'ընդունեն:

Հարցապնդումները կը ներկայացուին գրաւոր եւ քննարկումէն առնուազն տասն օր առաջ: Հարցապնդումներով դիմելու, քննարկում կազմակերպելու եւ անոնց վերաբերեալ որոշումներ կայացնելու կարգը կը սահմանուի Ազգային ժողովի կանոնակարգ օրէնքով:

Յօդուած 107.

Ազգային ժողովը Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի առաջարկութեամբ կը վաւերացնէ, կը կասեցնէ կամ չեղեալ կը յայտարարէ Արեւմտեան

Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագիրները, բացառությամբ անոնց, որոնք ունին քաղաքական կամ ռազմական բնույթ կամ կը նախատեսեն պետական սահմանի փոփոխություն եւ որոնք ենթակայ են Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի :

Ազգային ժողովի վաւերացմանը ենթակայ են այն միջազգային պայմանագիրները

ա) որոնք կը վերաբերեն մարդու իրաւունքներին, ազատութիւններին եւ պարտականութիւններին,

բ) որոնք ֆինանսական պարտաւորութիւններ կը նախատեսեն պետութեան համար,

գ) որոնց կիրառումը կը նախատեսէ օրէնքների փոփոխութիւն կամ նոր օրէնքի ընդունում:

Յօդուած 108.

Ազգային ժողովը Հանրապետության Նախագահի առաջարկութեամբ որոշում կ'ընդունէ պատերազմ յայտարարելու եւ խաղաղութիւն հաստատելու մասին պատգամավորներու ընդհանուր կազմի 2/3-ի որոշումով:

Ազգային ժողովի նիստ գումարելու անհնարինութեան դէպքում պատերազմ յայտարարելու եւ խաղաղութիւն հաստատելու հարցը կը լուծէ Հանրապետության Նախագահը:

Յօդուած 109.

Ազգային ժողովը կառավարութեան առաջարկութեամբ կը սահմանէ Հանրապետության վարչատարածքային բաժանումը պատգամավորներու ընդհանուր կազմի 2/3-ի որոշումով:

Յօդուած 110. - Ազգային ժողովը

1) Սահմանադրական դատարանի անդամներու կազմի 1/3-ը կը ձեւաւորուի Ազգային ժողովի առաջարկութեամբ:

2) Ազգային ժողովը Սահմանադրական դատարանի եզրակացութեան հիման վրայ կրնայ պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներու մեծամասնութեամբ դադրեցնել Սահմանադրական դատարանի իր նշանակած անդամի լիազօրութիւնները, համաձայնութիւն տալ անոր, որպէս մեղադրեալ ներգրաւելու, կալանաւորելու կամ անոր նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատուութեան ենթարկելու հայց հարուցելու վերաբերեալ:

3) Սահմանադրական դատարանի Նախագահի պաշտօնը թափուր մնալէ ետք երեսնօրեայ ժամկետի մէջ, Սահմանադրական դատարանի կազմէն կ'ընտրուի Սահմանադրական դատարանի նախագահ:

4) Արդարադատութեան խորհուրդի կազմի 1/3-ը կ'առաջարկէ Ազգային ժողովը:

Յօդուած 111.

Ազգային ժողովը Մարդու իրաւունքներու պաշտպանին եւ բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու պաշտպանին կ'ընտրէ պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի կէսէն աւելիի ձայներով, հինգ տարի ժամկէտով:

Մարդու իրաւունքներու պաշտպան եւ բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու պաշտպան կրնայ ընտրուիլ բարձր մասնագիտական կարողութիւններու եւ գիտելիքներու տէր եւ հասարակութեան մէջ մեծ հեղինակութիւն, յարգարնք ու վստահութիւն վայելող անձը:

Մարդու իրաւունքներու պաշտպանը եւ բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու պաշտպանը անկախ պաշտօնատար անձեր են, որոնք կ'իրականացնեն պետական մարմիններու եւ պաշտօնատար անձանց կողմէ մարդու եւ բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու եւ ազատութիւններու պաշտպանութիւնը:

Պետական մարմիններն ու պաշտօնատար անձինք կը համագործակցին Մարդու իրաւունքներու պաշտպանի եւ բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու պաշտպանին հետ:

Մարդու իրաւունքներու պաշտպանը եւ բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու պաշտպանը օժտուած են Ազգային ժողովի պատգամաւորի համար սահմանուած անձեռնմխելիութեամբ:

Մարդու իրաւունքներու պաշտպանի եւ բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու պաշտպանի գործունէութեան այլ երաշխիքները կը սահմանուին օրէնքով:

Յօդուած 112.

Հեռարձակուող լրատուական միջոցներու ազատութեան, անկախութեան եւ բազմազանութեան ապահովման նպատակներէն ելլելով, օրէնքով կը ստեղծուի անկախ կարգաւորող մարմին, որու անդամներուն կէսը հինգ տարի ժամկէտով կ'ընտրուի Ազգային ժողովին կողմէ, միւս կէսը կը նշանակուի Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ հինգ տարի ժամկէտով:

Յօդուած 113.

Կեդրոնական զանձատան (բանկի) նախագահը կը նշանակուի Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի առաջարկութեամբ Ազգային ժողովի կողմէ հինգ տարի ժամկէտով:

Նոյն անձը չի կրնար աւելի քան երկու անգամ անընդմէջ նշանակուիլ Կեդրոնական զանձատան (բանկի) նախագահ:

Օրենքով սահմանուած պարագաներուն, Ազգային Ժողովը պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներու մեծամասնութեամբ, Հանրապետութեան Նախագահի համաձայնութեամբ, կրնայ պաշտօնանկ ընել Կեդրոնական գանձատան (բանկի) նախագահին:

Յօդուած 114.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Վերահսկիչ պալատն անկախ մարմին է, որ վերահսկողութիւն կ'իրականացնէ ծախսաշափային (բիջետային) միջոցներու եւ պետական ու համայնքային սեփականութեան օգտագործման նկատմամբ:

Վերահսկիչ պալատի գործունէութեան ծրագիրը կը հաստատէ Ազգային Ժողովը:

Վերահսկիչ պալատը տարեկան ոչ պակաս քան մէկ անգամ Ազգային ժողով կը ներկայացնէ Վերահսկիչ պալատի վերահսկողական աշխատանքներու արդիւնքներու հաշուետւութիւնը:

Վերահսկիչ պալատի գործունէութեան կարգը եւ իրաւասութիւնը կը սահմանուին օրենքով:

Վերահսկիչ պալատի նախագահը եւ անդամները կը նշանակուին Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի առաջարկութեամբ Ազգային Ժողովի կողմէ հինգ տարի ժամկետով:

Նոյն անձը չի կրնար աւելի քան երկու անգամ անընդմէջ նշանակուիլ Վերահսկիչ պալատի նախագահ:

Յօդուած 115.

Բացառապէս Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան օրենքներով կը սահմանուին

1) ֆիզիկական եւ իրաւաբանական անձանց իրաւունքներն իրականացնելու եւ պաշտպանելու պայմանները եւ կարգը,

2) ֆիզիկական եւ իրաւաբանական անձանց իրաւունքներու եւ ազատութիւններու սահմանափակումները, անոնց պարտականութիւնները, ինչպէս նաեւ պատասխանատւութեան տեսակները, չափերը, պատասխանատւութեան ենթարկելու կարգը, հարկադրանքի միջոցներն ու զանոնք կիրառելու կարգը, ֆիզիկական եւ իրաւաբանական անձանց կողմէ վճարուող հարկերու, տուրքերու եւ այլ պարտադիր վճարներու տեսակները, չափը, վճարման կարգը,

3) իրաւաբանական անձանց, ձեռնարկատիրական գործունէութեամբ զբաղող ֆիզիկական անձանց գործունէութեան նկատմամբ հսկողութիւն ու վերահսկողութիւն

(այդ շարքին՝ ստուգում, ուսումնասիրություն, տեսչական ստուգում) իրականացնելու պարագաները, պայմանները եւ կարգը,

4) իրաւաբանական անձինք ստեղծելու, անոնց գործունէութիւնը կասեցնելու կամ դադրեցնելու կարգը եւ պայմանները,

5) ֆիզիկական անձանց անձնական եւ ընտանեկան, ինչպէս նաեւ իրաւաբանական անձանց առեւտրային գաղտնիք չհամարուող տեղեկութիւններու ցանկը,

6) քրէական, վարչական, տնտեսական (գոյքային), կարգապահական պատասխանատուութեան ենթարկելու պարագաները, կարգը, պայմանները, քրէական պատիժներու իրականացման կարգը, դատական եւ վարչական ակտերու հարկադիր կատարման կարգը, փաստաբաններու կարգավիճակը եւ լիազօրութիւնները,

7) Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) ընտրութիւններու, հանրաքուէներու կարգը,

8) պետական ծախսաչափի (բիւջէտի) ձեւաւորման եւ ատոր ծախսման կարգը,

9) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան վարչատարածքային միաւորները եւ անոնց սահմանները:

Յօդուած 116.

Ազգային Ժողովը պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներու մեծամասնութեամբ կրնայ անվստահութիւն յայտնել կառավարութեան:

ԳԼՈՒԽ VII

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՒՆԸ

Յօդուած 117.

Արեւմտեան Հանաստանի Հանրապետութեան գործադիր իշխանութիւնը կ'իրականացնէ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը:

Կառավարութիւնը կը մշակէ եւ կ'իրականացնէ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան ներքին քաղաքականութիւնը Հանրապետութեան Նախագահի համաձայնությամբ:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան արտաքին քաղաքականութիւնը կը մշակէ Նախագահական խորհուրդը եւ կ'իրականացնէ Արտաքին գործոց նախարարը Հանրապետութեան Նախագահին հետ համատեղ:

Կառավարութեան իրաւասութեան ենթակայ են պետական կառավարման բոլոր այն հարցերը, որոնք օրէնքով վերապահուած չեն այլ պետական մարմիններուն:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան, միջազգային պայմանագիրներու, օրէնքներու կամ Հանրապետութեան Նախագահի ընթացային որոշիչ գործավարութեան հիման վրայ, եւ անոնց կատարումն ապահովելու նպատակով կառավարութիւնը կ'ընդունի որոշումներ, որոնք ենթակայ են կատարման Հանրապետութեան ամբողջ տարածքին:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան անդամներն են վարչապետը, փոխվարչապետներն ու նախարարները:

Վարչապետը եւ նախարարները պետք է ըլլան Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիներ:

Կառավարութեան լիազօրութիւնները կը սահմանուին Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքներով:

Կառավարութեան կառուցուածքը կառավարութեան առաջարկութեամբ կը սահմանուի օրէնքով: Կառավարութեան եւ անոր ենթակայ պետական կառավարման այլ մարմիններու գործունէութեան կազմակերպման կարգը վարչապետի ներկայացմամբ կը սահմանուի Հանրապետութեան Նախագահի հրամանագիրով:

Յօդուած 118.

Կառավարութեան նիստեր կը հրաւիրէ եւ կը վարէ վարչապետը:

Արտաքին քաղաքականութեան, պաշտպանութեան, ազգային անվտանգութեան հարցերով կառավարութեան նիստ կը հրաւիրէ եւ կը վարէ նաեւ Հանրապետութեան Նախագահը:

Կառավարութեան որոշումները կը ստորագրէ վարչապետը :

Հանրապետութեան Նախագահը կարող է կեցնել կառավարութեան որոշումներու գործողութիւնը մէկ ամսուայ ժամկետով եւ դիմել Սահմանադրական դատարան Սահմանադրութեան համապատասխանութեան հայցը պարզելու համար:

Յօդուած 119.

Վարչապետը կը ղեկաւարէ կառավարութեան գործունէութիւնը եւ կը համակարգէ նախարարներու աշխատանքը:

Վարչապետը կ'ընդունի որոշումներ կառավարութեան գործունէութեան կազմակերպմանն առնչուող հարցերով:

Յօդուած 120.

Մարզպետները եւ քաղաքապետները կը նշանակուին եւ կ'ազատուին կառավարութեան որոշումով:

Կառավարութեան այդ որոշումները կը վաւերացուի Հանրապետութեան Նախագահի կողմէ:

Գիւղապետերը կը նշանակուին եւ կ'ազատուին մարզպետարանի որոշումով:

Մարզպետները կ'իրագործեն կառավարութեան տարածքային քաղաքականութիւնը, կը համակարգեն գործադիր մարմիններու տարածքային ծառայութիւններու գործունէութիւնը, բացառութեամբ օրէնքով նախատեսուած դեպքերու:

Հանրապետութեան մայրաքաղաքի տարածքային կառավարումը սահմանուած է օրէնքով:

Յօդուած 121. - Կառավարութիւնը

1) Սահմանադրութեան յօդուածով նախատեսուած կարգով Ազգային ժողովի հաւանութեան կը ներկայացնէ իր ծրագիրը:

- 2) Ազգային ժողովի հաստատման կը ներկայացնէ պետական տարուայ ծախսաչափի (բիջեթի) նախագիծը, կ'ապահովէ անոր կատարումը, որուն վերաբերեալ հաշուետուութիւն կը ներկայացնէ Ազգային ժողովին:
- 3) Կը կառավարէ պետական սեփականութիւնը:
- 4) Կ'իրականացնէ էլեւմտատնտեսական (ֆինանսատնտեսական) վարկային եւ հարկային միասնական պետական քաղաքականութիւնը:
- 5) Կ'իրականացնէ տարածքային զարգացման պետական քաղաքականութիւնը:
- 6) Կ'իրականացնէ պետական քաղաքականութիւնը՝ գիտութեան, կրթութեան, մշակոյթի, առողջապահութեան, ժողովրդագրական (սոցիալական) ապահովութեան եւ բնութեան պահպանութեան բնագավառներէն ներս:
- 7) Կ'ապահովէ Հանրապետութեան պաշտպանութեան, ազգային անվտանգութեան եւ արտաքին քաղաքականութեան իրականացումը Հանրապետութեան նախագահի ղեկավարութեամբ:
- 8) Կ'ապահովէ հասարակական կարգի պահպանութիւնը, միջոցներ կը ձեռնարկէ օրինականութեան ամրապնդման, քաղաքացիներու իրաւունքներու եւ ազատութիւններու ապահովման ուղղութեամբ:
- 9) Կ'իրականացնէ Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքներով սահմանուած այլ գործառոյթներ եւ լիազօրութիւններ:

Յօդուած 122.

Կառավարութիւնը պետական տարուայ ծախսաչափի (բիջեթի) նախագիծն Ազգային ժողովի քննարկման կը ներկայացնէ ծախսաչափային (բիջեթային) տարին սկսելէ առնուազն ինիսուն օր առաջ, եւ կրնայ պահանջել, որ այն իր կողմէ ընդունուած ուղղումներով քուէարկութեան դրուի մինչեւ այդ ժամկէտի աւարտը:

Տարուայ ծախսաչափի հաստատման առնչութեամբ կառավարութիւնը կրնայ դնել իր վստահութեան հարցը: Եթէ Ազգային ժողովը Սահմանադրութեան յօդուածով նախատեսուած կարգով կառավարութեանն անվստահութիւն չի յայտներ, ապա պետական տարուայ ծախսաչափը (բիջեթը) կառավարութեան կողմէ ընդունուած ուղղումներով կը համարուի հաստատուած:

Տարուայ ծախսաչափի (բիջեթի) հաստատման առնչութեամբ Ազգային ժողովին կողմէ կառավարութեանն անվստահութիւն յայտնելու պարագային նոր կառավարութիւնը տարուայ ծախսաչափի (բիջեթի) նախագիծն Ազգային ժողով կը ներկայացնէ իր ծրագիրի հաւանութեան արժանանալէն ետք տասն օրուայ ընթացքին, ինչը կը քննարկուի եւ կը հաստատուի սոյն յօդուածով նախատեսուած կարգով երեսուն օրուայ ընթացքին:

ԳԼՈՒԽ VIII

ԴՍՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

Յօդուած 123. - Դատարաններ

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ արդարադատութիւնը կ'իրականացնեն միայն դատարանները, Սահմանադրութեանն ու օրէնքներուն համապատասխան:

Դատարանի վերջնական վճիռները կ'ընդունուին Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան անունով:

Յօդուած 124.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ կը գործեն ընդհանուր իրաւասութեան առաջին ատեանի վերաքննիչ դատարանները եւ վճռաբեկ դատարանը, իսկ օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն նաեւ մասնագիտացուած դատարաններ:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան բարձրագոյն դատական ատեանը բացի սահմանադրական արդարադատութեան հարցերէն, վճռաբեկ դատարանն է, որ կոչուած է ապահովելու օրէնքի միատեսակ կիրառութիւնը: Վճռաբեկ դատարանի լիազօրութիւնները կը սահմանուին Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքով:

Արտակարգ դատարաններու ստեղծումը արգիլուած է:

Յօդուած 125. - Սահմանադրական դատարան

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան սահմանադրական արդարադատութիւնը կ'իրականացնէ Սահմանադրական դատարանը:

Յօդուած 126.

Դատարաններու անկախութիւնը կ'երաշխաւորուի Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքներով:

Դատարաններու լիազօրութիւնները, կազմաւորման ու գործունէութեան կարգը կը սահմանուին Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքներով:

Սահմանադրական դատարանի լիազօրութիւններն ու կազմաւորման կարգը կը սահմանուին Սահմանադրութեամբ, իսկ գործունէութեան կարգը կը սահմանուի Սահմանադրութեամբ եւ սահմանադրական դատարանի մասին օրէնքով:

Յօդուած 127. - Արդարադատութեան խորհուրդ

Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքով սահմանուած կարգով կը ձեւաւորուի եւ կը գործէ արդարադատութեան խորհուրդը:

Արդարադատութեան խորհուրդի կազմին մէջ կը մտնեն Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան դատաւորներու ընդհանուր ժողովին կողմէ գաղտնի քուէարկութեամբ հինգ տարի ժամկէտով օրէնքով սահմանուած կարգով ընտրուած երեք (3) դատաւորներ, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին եւ Ազգային ժողովին կողմէ նշանակուած երկուական իրաւաբան-գիտնականներ:

Արդարադատութեան խորհուրդի նիստերը կը վարէ վճռաբեկ դատարանի նախագահը առանց քուէարկութեան իրաւունքի:

Յօդուած 128.

Արդարադատութեան խորհուրդը օրէնքով սահմանուած կարգով

- 1) կը կազմէ եւ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի հաստատման կը ներկայացնէ դատաւորներու թեկնածութիւններուն ցուցակը եւ դատաւորներու ծառայողական յառաջխաղացման ցուցակները, որոնց հիման վրայ կը կատարուին նշանակումները.
- 2) եզրակացութիւն կուտայ ներկայացուած դատաւորներու թեկնածութիւններուն վերաբերեալ.
- 3) կ'առաջարկէ վճռաբեկ դատարանի, անոր պալատներու նախագահներուն եւ դատաւորներուն, վերաքննիչ, առաջին ատեանի եւ մասնագիտացուած դատարաններու նախագահներուն թեկնածութիւնները.
- 4) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի հարցմամբ կարծիք կը յայտնէ ներման հարցերուն վերաբերեալ.
- 5) դատաւորներուն կ'ենթարկէ կարգապահական պատասխանատութեան, առաջարկ կը ներկայացնէ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին դատաւորի լիազօրութիւնները դադրեցնելու մասին, դատաւորին կալանաւորելու, զինք որպէս մեղադրեալ ներգրաւելու կամ անոր նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատութեան ենթարկելու համաձայնութիւն տալու մասին:

Յօդուած 129. - Դատաւորներ

Դատաւորները եւ սահմանադրական դատարանի անդամը անփոփոխելի են: Դատաւորները եւ սահմանադրական դատարանի անդամը կը պաշտօնավարեն մինչեւ 65 տարիքը աւարտելը: Անոնց լիազօրութիւնները կը դադրեցուին միայն Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն եւ կարգով:

Յօդուած 130.

Արդարադատութիւնն իրականացնելու աստէն դատաւորները եւ սահմանադրական դատարանի անդամը անկախ են, կ'ենթարկուին միայն Սահմանադրութեանն ու օրէնքին:

Դատաւորներու եւ սահմանադրական դատարանի անդամի գործունէութեան երաշխիքները եւ պատասխանատութեան հիմքերն ու կարգը կը սահմանուին Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքով:

Դատաւորները եւ սահմանադրական դատարանի անդամը չեն կրնար կալանաւորուիլ, ներգրաւուիլ որպէս մեղադրեալ, ինչպէս նաեւ անոնց նկատմամբ չի կրնար դատական կարգով վարչական պատասխանատութեան ենթարկելու հայց հարուցուիլ եւ ձերբակալուիլ առանց համապատասխանաբար արդարադատութեան խորհուրդի կամ սահմանադրական դատարանի համաձայնութեան օրէնքին:

Դատաւորը եւ սահմանադրական դատարանի անդամը չեն կրնար ձերբակալուիլ քացառութեամբ այն պարագաներու, երբ ձերբակալումը կ'իրականացուի յանցագործութեան կատարման պահին կամ անմիջապէս անկէ յետոյ: Նման պարագաներուն ձերբակալման մասին անմիջապէս կը տեղեկացուին Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը եւ համապատասխանաբար վճռաբեկ դատարանի նախագահը կամ սահմանադրական դատարանի նախագահը:

Յօդուած 131.

Դատաւորները եւ սահմանադրական դատարանի անդամը չեն կրնար զբաղիլ ձեռնարկատիրական գործունէութեամբ, զբաղեցնել իրենց պարտականութիւններուն հետ չկապուած պաշտօն՝ պետական մարմիններէն ներս, պաշտօն՝ առեւտրային կազմակերպութիւններէ ներս, կատարել այլ վճարովի աշխատանք բացի գիտական, մանկավարժական եւ ստեղծագործական աշխատանքներէ:

Դատաւորները չեն կրնար ըլլալ որեւէ միջազգային կազմակերպութեան անդամ, կամ զբաղիլ քաղաքական գործունէութեամբ:

Յօդուած 132. - Սահմանադրական դատարան

Սահմանադրական դատարանի կազմը կ'որոշուի համապատասխան օրէնքով:

Յօդուած 133.

Սահմանադրական դատարանն օրէնքով սահմանուած կարգով

1) կ'որոշէ օրէնքներու, Ազգային ժողովի որոշումներու, Հանրապետութեան Նախագահի հրամանագիրներու, կառավարութեան, վարչապետի որոշումներու համապատասխանութիւնը Սահմանադրութեան,

- 2) մինչև միջազգային պայմանագրի վաւերացումը կ'որոշէ անոր մէջ ամրագրուած պատրաւորութիւններու համապատասխանութիւնը Սահմանադրութեան,
- 3) կը լուծէ հանրաքուէներու հետ կապուած վէճերը,
- 4) կը լուծէ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի եւ պատգամաւորներու ընտրութիւններու արդիւնքներով ընդունուած որոշումներու հետ կապուած վէճերը,
- 5) անյաղթահարելի կամ վերացած կը ճանչնայ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի թեկնածուին համար առաջացած խոչընդոտները.
- 6) եզրակացութիւն կուտայ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին պաշտոնանկ անելու հիմքերու առկայութեան մասին,
- 7) եզրակացութիւն կուտայ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին իր լիազօրութիւններու կատարման անհնարիւնութեան մասին,
- 8) եզրակացութիւն կուտայ սահմանադրական դատարանի անդամի լիազօրութիւնները դադրեցնելու, զինք կալանաւորելու, որպէս մեղադրեալ ներգրաւելու, ինչպէս նաեւ անոր նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատւութեան ենթարկելու հարց յարուցելուն վերաբերեալ,
- 9) եզրակացութիւն կուտայ համայնքի ղեկավարին պաշտօնանկ ընելու հիմքերուն մասին,
- 10) օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն որոշում կը կայացնէ կազմակերպութեան գործունէութիւնը կասեցնելու կամ արգիլելու մասին:

Յօդուած 134.

Սահմանադրութեամբ եւ սահմանադրական դատարանի մասին օրէնքով սահմանուած կարգով սահմանադրական դատարան կրնան դիմել.

- 1) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը Սահմանադրութեան համապատասխան յօդուածի կէտերով նախատեսուած պարագաներուն.
- 2) Ազգային ժողովը Սահմանադրութեան համապատասխան յօդուածի կէտերով նախատեսուած պարագաներուն,
- 3) պատգամաւորներու առնուազն մէկ հինգերորդը Սահմանադրութեան համապատասխան յօդուածի կէտերով նախատեսուած պարագաներուն,
- 4) կառավարութիւնը Սահմանադրութեան համապատասխան յօդուածի կէտերով նախատեսուած պարագաներուն,
- 5) իւրաքանչիւր ոք որոշակի գործով, երբ առկայ է դատարանի վերջնական գործարքը, սպառուած են դատական պաշտպանութեան բոլոր միջոցները եւ այդ գործարքով կը վիճարկէ իր նկատմամբ կիրառուած օրէնքի դրոյթի սահմանադրականութիւնը,
- 6) դատարաններն ու գլխաւոր դատախազը իրենց վարոյթին մէջ գտնուող որոշակի գործին առնչուող չափանիշական գործարքներու դրոյթներու սահմանադրականութեան հարցերով,

- 7) մարդու իրաւունքներու պաշտպանը Սահմանադրութեան համապատասխան յօդուածի կէտով թուարկուած ոլորտին մէջ չափանիշական գործարքներու, Սահմանադրութեան գլխու դրոյթներուն համապատասխանութեան հարցերով,
- 8) բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու պաշտպանը Սահմանադրութեան համապատասխան յօդուածի կէտով թուարկուած ոլորտին մէջ չափանիշական գործարքներու, Սահմանադրութեան գլխու դրոյթներուն համապատասխան հարցերով,
- 9) Հանրապետութեան Նախագահի եւ պատգամաւորութեան թեկնածուները Սահմանադրութեան համապատասխան յօդուածի կէտերու շրջանակներուն մէջ իրենց առնչուող հարցերով:

Սահմանադրական դատարանը գործը կը քննէ միայն համապատասխան դիմումի առկայութեան պարագային:

Յօդուած 135.

Սահմանադրական դատարանը կ'ընդունի որոշումներ եւ եզրակացութիւններ Սահմանադրութեամբ եւ սահմանադրական դատարանի մասին օրէնքով սահմանուած ժամկէտերով եւ կարգով:

Սահմանադրական դատարանի որոշումներն ու եզրակացութիւնները վերջնական են, բեկման ենթակայ չեն, եւ ուժի մէջ կը մտնեն ընդունման հրապարակման պահէն:

Սահմանադրական դատարանն իր որոշմամբ կրնայ սահմանել Սահմանադրութեան չհամապատասխանող չափանիշական գործարքի կամ անոր մէկ մասի իրաւական ուժը կորսնցնելու աւելի ուշ ժամկէտ:

Սահմանադրական դատարանը Սահմանադրութեան համապատասխան յօդուածի կէտերով նախատեսուած հարցերու վերաբերեալ կ'ընդունի որոշումներ եւ եզրակացութիւններ, իսկ համապատասխան կէտերով նախատեսուած հարցերով եզրակացութիւններ: Եզրակացութիւններն ու համապատասխան կէտով նախատեսուած հարցերով որոշումները կ'ընդունուին անդամներու ընդհանուր թիւի ձայներու առնուազն երկու երրորդով, մնացած որոշումները անդամներու ընդհանուր թիւի ձայներու մեծամասնութեամբ:

Եթէ սահմանադրական դատարանի եզրակացութիւնը բացասական է, ապա հարցը դուրս կուգայ իրաւասու մարմինի քննութենէն:

Յօդուած 136. - Դատախազութիւն

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան դատախազութիւնը միասնական համակարգ է, զոր կը ղեկավարէ գլխաւոր դատախազը:

Գլխավոր դատախազին Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի առաջարկութեամբ, կը նշանակէ Ազգային ժողովը հինգ տարի ժամկետով: Նոյն անձը չի կրնար աւելի քան երկու անգամ անընդմէջ նշանակուիլ գլխավոր դատախազ:

Օրէնքով սահմանուած պարագաներուն Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի առաջարկութեամբ, Ազգային ժողովը պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներու մեծամասնութեամբ կրնայ պաշտօնանկ ընել գլխավոր դատախազին:

Դատախազներուն կը նշանակէ Դատախազներու նախագահը,

Դատախազութիւնն օրէնքով նախատեսուած պարագաներուն եւ կարգով

1) կը յարուցէ քրէական հետապնդում,

2) հսկողութիւն կ'իրականացնէ յետաքննութեան եւ նախաքննութեան օրինականութեան նկատմամբ,

3) դատարանի մէջ կը պաշտպանէ մեղադրանքը պետութեան կողմէ,

4) պետական շահերու պաշտպանութեան հարց կը յարուցէ դատարանին,

5) կը բողոքարկէ դատարաններու վճիռները, դատավճիռները եւ որոշումները,

6) հսկողութիւն կ'իրականացնէ պատիժներու եւ հարկադրանքի այլ միջոցներու կիրառման օրինականութեան նկատմամբ:

Դատախազութիւնը կը գործէ Սահմանադրութեամբ իրեն վերապահուած լիազօրութիւններու շրջանակէն ներս օրէնքի հիման վրայ:

ԳԼՈՒԽ IX

ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԸ

Յօդուած 137. - Դատարաններ

- 1) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ դատական իշխանութիւն կ'իրականացնեն դատարանները Սահմանադրութեան եւ օրէնքներուն համապատասխան:
- 2) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքով սահմանուած կարգով կը ձեւաւորուի եւ կը գործէ Զինուորական Գերագոյն դատարանը:
- 3) Դատական իշխանութիւնը կ'իրականացուի սահմանադրական, քաղաքական, քրեական եւ օրէնքով նախատեսուած այլ դատավարութեան միջոցով:
- 4) Դատարաններն անկախ են:
- 5) Օրէնքին առջեւ բոլորը պատասխանատու եւ հաւասար են անկախ իրենց ցեղային, կրօնական, քաղաքական, քաղաքացիական, սոցիալական եւ սեռական պատկանելիութենէն:

Յօդուած 138.

- 1) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան դատական համակարգը բաղկացած է ընդհանուր իրաւասութեան առաջին ատեանի, վերաքննիչ դատանարաններէն եւ Գերագոյն դատարանէն, ինչպէս նաեւ օրէնքով նախատեսուած մասնագիտացուած դատարաններէն:
- 2) Արտակարգ դատարաններու ստեղծումը արգիլուած է:
- 3) Դատարաններու լիազօրութիւնները, կազմաւորման ու գործունէութեան կարգը կը սահմանուին Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքներով:
- 4) Դատարաններու վերջնական ակտերը կ'ընդունուին Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան անունով:

Յօդուած 139.

Դատաւորը չի կրնար զբաղեցնել իր պարտականութիւններուն հետ կապ չունեցող պաշտօն մը պետական մարմիններէն ներս, պաշտօն առելուրային կազմակերպութիւններէն ներս, զբաղիլ ձեռնարկատիրական գործունէութեամբ, կատարել վճարուող այլ աշխատանք բացի գիտական, մանկավարժական եւ ստեղծագործական աշխատանքներէ: Դատաւորը չի կրնար ըլլալ որեւէ միջազգային կազմակերպութեան անդամ, կամ զբաղիլ քաղաքական գործունէութեամբ:

Յօդուած 140.

- 1) Արդարադատութիւնն իրականացնելու պահուն դատաւորն անկախ է:

2) Դատաւորի գործունէութեան երաշխիքները եւ պատասխանատւութեան հիմքերն ու կարգը կը սահմանուին Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքով:

3) Դատաւորը չի կրնար ներգաւտիլ որպէս մեղադրեալ, կալանաւորուիլ, ինչպէս նաեւ անոր նկատմամբ չի կրնար դատական կարգով վարչական պատասխանատւութեան ենթարկելու հայց յարուցուիլ առանց արդարդատութեան խորհուրդի եզրակացութեան եւ Հանրապետութեան Նախագահի համաձայնութեան, Սահմանադրութեան X-րդ յօդուածով սահմանուած կարգով:

4) Դատաւորը չի կրնար ձերբակալուիլ, բացառութեամբ այն դէպքերուն, երբ ձերբակալումը կ'իրականացուի յանցագործութեան կատարման պահուն կամ անկէ անմիջապէս յետոյ: Դատաւորի ձերբակալման մասին անյապաղ կը տեղեկացուին Հանրապետութեան Նախագահն ու Գերագոյն դատարանի նախագահը:

Յօդուած 141. - Գերագոյն դատարան

1) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան բարձրագոյն դատական մարմինը Գերագոյն դատարանն է:

2) Գերագոյն դատարանը կը բաղկանայ զինուորական դատարանէն, քրէական, քաղաքացիական, տնտեսական պալատներէն, եւ աւանդոյթներու պահպանութեան խորհուրդէն:

3) Գերագոյն դատարանը կ'ապահովէ օրէնքի միատեսակ կիրառումն ու վերջնական որոշման ընդունումը:

4) Գերագոյն դատարանի նախագահն ու Գերագոյն դատարանի դատաւորները կը նշանակուին Ազգային Ժողովին կողմէ Հանրապետութեան Նախագահի առաջարկութեամբ:

Յօդուած 142.

Գերագոյն դատարանն օրէնքով սահմանուած կարգով

1) կը լուծէ հանրաքուէներու արդիւնքներուն հետ կապուած վէճերը,

2) կը լուծէ Հանրապետութեան Նախագահի եւ Ազգային Ժողովի պատգամաւորներու ընտրութիւններուն արդիւնքներով ընդունուած որոշումներուն հետ կապուած վէճերը,

3) անյաղթահարելի կամ վերացած կը ճանչնայ Հանրապետութեան Նախագահի թեկնածուին համար առաջացած խոչընդոտները,

4) եզրակացութիւն կուտայ Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ իր լիազօրութիւններու կատարման անհնարինութեան մասին,

5) որոշում կ'ընդունի Գերագոյն դատարանի դատաւորի լիազօրութիւնները դադրեցնելու, զինք որպէս մեղադրեալ ներգրաւելու, կալանաւորելու կամ անոր նկատմամբ դատական կարգով պատասխանատւութեան ենթարկելու հարց հարուցելու մասին:

Յօդուած 143. - Արդարադատութեան խորհուրդ

- 1) Սահմանադրությամբ եւ օրենքով սահմանուած կարգով կը ձեւաւորուի եւ կը գործէ Արդարադատութեան խորհուրդը:
- 2) Արդարադատութեան խորհուրդի կազմին մէջ կը մտնեն երեք (3) դատաւորներ ընտրուած Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան դատաւորներու ընդհանուր ժողովին կողմէ գաղտնի քուէարկութեամբ հինգ տարի ժամկետով, օրենքով սահմանուած կարգով, կը մտնեն նաեւ Հանրապետութեան Նախագահի եւ Ազգային ժողովի կողմէ նշանակուած երկուական իրաւաբաններ:
- 3) Արդարադատութեան խորհուրդի նիստերը կը վարէ Գերագոյն դատարանի նախագահը առանց քուէարկութեան իրաւունքի:

Յօդուած 144.

Արդարադատութեան խորհուրդն օրենքով սահմանուած կարգով

- 1) Կը կազմէ դատաւորներու թեկնածուներու եւ դատաւորներու ծառայողական առաջխաղացման ցուցակները եւ զանոնք հաստատելու համար կը ներկայացնէ Հանրապետութեան Նախագահին, որոնց հիման վրայ կը կատարուին առաջին ատեանի եւ վերաքննիչ դատարաններու դատաւորներու նշանակումները:
- 2) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին առաջարկութիւն կը ներկայացնէ դատաւորներու նշանակման վերաբերեալ:
- 3) Դատաւորները կ'ենթարկէ կարգապահական պատասխանատութեան:
- 4) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը եզրակացութիւն կուտայ դատաւորի լիազօրութիւնները դադրեցնելու վերաբերեալ: Գերագոյն դատարանի դատաւորի առնչութեամբ Հանրապետութեան Նախագահի եզրակացութիւնը կը տրուի Գերագոյն դատարանի եզրակացութեան հիման վրայ:
- 5) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը եզրակացութիւն կուտայ դատաւորին որպէս մեղադրեալ ներգրաւելու, կալանաւորելու կամ անոր նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասպանատութեան ենթարկելու հայց յարուցելու համար համաձայնութիւն տալու վերաբերեալ: Գերագոյն դատարանի դատաւորի առնչութեամբ Հանրապետութեան Նախագահի եզրակացութիւնը կը տրուի Գերագոյն դատարանի եզրակացութեան հիման վրայ:

ԳԼՈՒԽ X

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԻՋԵՒ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.

Նախագահի, Ազգային ժողովի, Կառավարութեան, Սահմանադրական դատարանի, Դատական համակարգի

Յօդուած 145.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պետական համակարգի միջեւ յարաբերութիւնները Նախագահի, Ազգային ժողովի, Կառավարութեան, Սահմանադրական դատարանի, Դատական համակարգի կը սահմանուին օրենքով:

ԳԼՈՒԽ XI

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

Յօդուած 146.

Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնակառավարումը կ'իրականացուի Համագումարներու միջոցով:

Ինքնակառավարումը Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքն ու կարողութիւնն է սեփական պատասխանատուութեամբ, Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ու քաղաքացիներու բարօրութեան նպատակով, Սահմանադրութեանն ու օրէնքներուն համապատասխան լուծելու տեղական նշանակութեան հարցեր:

Յօդուած 147.

Համագումարները մէկ կամ մի քանի բնակավայրերու բնակչութեան հանրութիւնն է: Համագումարը իրաւաբանական անձ է, ունի սեփականութեան իրաւունք եւ գոյքային այլ իրաւունքներ:

Յօդուած 148.

Համագումարի սեփականութիւնը կառավարելու եւ տնօրինելու, տեղական նշանակութեան հարցեր լուծելու եւ պահանջախնդիրներու բաւարարմանն ուղղուած այլ լիազօրութիւնները Համագումարը կ'իրականացնէ որպէս սեփական լիազօրութիւններ: Համագումարի սեփական լիազօրութիւններու մի մասն օրէնքով կարելի է որակել որպէս պարտադիր:

Պետական իշխանութեան մարմիններու լիազօրութիւններն առաւել արդիւնավետ իրականացնելու նպատակով ատոնք օրէնքով կարելի է յանձնարարել Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնակառավարման մարմիններուն:

Յօդուած 149.

Համագումարի վարչական սահմաններուն մէջ գտնուող հողատարածքը, բացառութեամբ պետական կարիքներու համար անհրաժեշտ, ինչպէս նաեւ ֆիզիքական ու իրաւաբանական անձերու պատկանող հողերու, Համագումարի սեփականութիւնն է:

Յօդուած 150.

Համագումարը իր ծախսաչափեն (բիւտձէն) կը ձեւաւորէ ինքնուրոյն: Համագումարի եկամուտներու աղբիւրները սահմանուած են օրէնքով:

Օրենքով կը սահմանուին Համագումարի ֆինանսաւորման այնպիսի աղբիւրներ, որոնք կ'ապահովեն անոնց լիազօրութիւններու իրականացումը:

Համագումարներուն յանձնարարուած լիազօրութիւնները ենթակայ են պետական պիտօճէն պարտադիր ֆինանսաւորման:

Համագումարները սահմանած են տեղական հարկեր եւ տուրքեր օրենքով նախատեսուած սահմաններու մէջ:

Համագումարն իր կողմէ մատուցուող ծառայութիւններու դիմաց կարելիութիւն ունի սահմանել վճարներ:

Յօդուած 151.

Համագումարն ինքնակառավարման իրաւունքը կ'իրականացնէ տեղական ինքնակառավարման մարմիններու, Համագումարի ղեկավարի եւ աւագանու միջոցով, ովքեր օրենքով սահմանուած կարգով կ'ընտրուին չորս տարուայ ժամկէտով:

Համագումարի աւագանին օրենքով սահմանուած կարգով կը տնօրինէ Համագումարի սեփականութիւնը, Համագումարի ղեկավարի ներկայացումով կը հաստատէ Համագումարի ծախսաչափէն (բիւտճէն), կը վերահսկէ ծախսաչափի (բիւտճէի) կատարումը, օրենքով սահմանուած կարգով կը սահմանէ հարկեր, տուրքեր եւ վճարներ, կ'ընդունի Համագումարի տարածքի մէջ պարտադիր կատարումի ենթակայ իրաւական որոշումներ:

Համագումարի աւագանիի կողմէ ընդունուող որոշումները չեն կրնար հակասել օրենսդրութեանը, անոնց հրապարակման եւ ուժի մէջ մտնելու կարգը սահմանուած է օրենքով:

Համագումարի ղեկավարի լիազօրութիւնները եւ անոնց իրականացման կարգը սահմանուած է օրենքով:

Համագումարի անդամները կրնան ուղղակիորէն մասնակցիլ Համագումարի գործերու կատարումին, Համագումարի խնդիրները տեղական հանրաքուէով լուծելու միջոցաւ:

Տեղական հանրաքուէի պատրաստման կարգը սահմանուած է օրենքով:

Յօդուած 152.

Սեփական ինքնութեան վերադարձած Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Համագումարը կ'ընդունուի որպէս Տեղական Համագումար:

Արտերկիրի մէջ Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու ինքնակառավարման մարմիններու ձեւաւորման առանձնահատկութիւնները սահմանուած են օրէնքով:

Օրէնքով սահմանուած է Համագումարի ղեկավարի ուղղակի կամ անուղղակի ընտրութիւն:

Յօդուած 153.

Համագումարի գործունէութեան օրինականութիւնն ապահովելու նպատակով օրէնքով սահմանուած կարգով կ'իրականացուի իրաւական հսկողութիւն:

Համագումարին յանձնարարուած լիազօրութիւններու իրականացման նկատմամբ պետական վերահսկողութեան կարգը սահմանուած է օրէնքով:

Յօդուած 154.

Կառավարութիւնը օրէնքով նախատեսուած դէպքերով Սահմանադրական դատարանի եզրակացութեան հիման վրայ կարող է պաշտօնանկ ընել Համագումարի ղեկավարին:

Յօդուած 155.

Համագումարները հանրութեան շահերէ ելլելով, կրնան օրէնքով միանալ միմիանց կամ առանձնանալ:

Ազգային ժողովը համապատասխան օրէնք կ'ընդունի կառավարութեան առաջարկով: Մինչեւ օրէնսդրական նախաձեռնութեան ներկայացումը, կառավարութիւնը Համագումարներու համար կը նշանակէ տեղական հանրաքուէներու վայրեր: Հանրաքուէներու արդիւնքները կը կցուին օրէնսդրական նախաձեռնութեանը: Համայնքները կրնան միաւորուել կամ բաժնուիլ անկախ հանրաքուէներու արդիւնքէն: Տեղական Համագումարներու միաւորումի կամ բաժանման սզգբունքները, կարգը, ինչպէս նաեւ նոր ձեւաւորուած համայնքներում տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութեան ժամկէտները սահմանուած են օրէնքով: Օրէնքով սահմանուած կարգով կարելի է ստեղծել Համագումարների միաւորումներ:

**ԱՐՏԵՐԿՐԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ԻՐԱԻԱԿԱՆ
ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ**

Յօդուած 156.

Պետութիւնը միջազգային իրաւունքի սկզբունքներու եւ նորմերու շրջանակներուն մէջ կը նպաստէ Արտերկրի հայերու հետ կապերու ամրապնդման, այլ պետութիւններուն մէջ գտնուող հայկական պատմական եւ մշակութային արժէքներու պահպանման, հայ կրթական եւ մշակութային կեանքի զարգացման:

Յօդուած 157.

Պետութիւնը կը բացայայտէ, կը կիրառէ, կ'առաջացնէ եւ կ'ուսուցանէ հայերու աւանդոյթները, սովորոյթները եւ կրօնական ու հոգեւոր ծէսերը պահելով, պահպանելով, տիրապետելով եւ տնօրինելով կրօնական եւ մշակութային վայրերը, ծիսական իրերը, ինչպէս նաեւ իրաւասու կ'ըլլայ հայրենիք վերադարձնելու մարդկանց աճիւնները:

ԳԼՈՒԽ XII

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄԸ, ՓՈՓՈԽՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

Յօդուած 158.

Սահմանադրութիւնը կ'ընդունուի կամ անոր մէջ փոփոխութիւններ կը կատարուին հանրաքուէի միջոցով Հանրապետութեան Նախագահի կամ Ազգային Ժողովի նախաձեռնութեամբ:

Հանրաքուէն կը նշանակէ Հանրապետութեան Նախագահը Ազգային Ժողովի առաջարկով կամ համաձայնութեամբ: Համապատասխան որոշումը Ազգային Ժողովը կ'ընդունի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներու մեծամասնութեամբ:

Հանրապետութեան Նախագահը Սահմանադրութեան փոփոխում, կամ անոր մէջ փոփոխութիւններ կատարելու նախագիծն ստանալէ ետք քսանմէկ օրուայ ժամկետի մէջ կրնայ զայն առարկութիւններով եւ կամ առաջարկութիւններով վերադարձնել Ազգային Ժողով պահանջելով նոր քննարկում:

Ազգային Ժողովին կողմէ պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի ձայներու առնուազն երկու երրորդով, վերստին առաջարկուած Սահմանադրութեան փոփոխումը կամ անոր մէջ փոփոխութիւններ կատարելու նախագիծը Հանրապետութեան Նախագահը հանրաքուէի կը դնէ, Ազգային Ժողովի սահմանած ժամկետին մէջ:

Եթէ նախաձեռնութեամբ հանդէս կուգայ Հանրապետութեան Նախագահը, ապա Ազգային Ժողովը Սահմանադրութեան փոփոխման կամ անոր մէջ փոփոխութիւններ կատարելու նախագիծն ստանալէ ետք եռամսեայ ժամկետի մէջ նախագիծը հանրաքուէի դնելու հարցը կը ներկայացնէ քուէարկութեան: Եթէ Ազգային Ժողովի պատգամաւորներու ընդհանուր թիւի մեծամասնութիւնը կողմ կը քուէարկէ նախագիծին, ապա վերջինս կը համարուի ընդունուած, եւ զայն Հանրապետութեան Նախագահը հանրաքուէի կը դնէ իր սահմանած ժամկետին մէջ:

Յօդուած 159.

Օրէնքները հանրաքուէի կը դրուին Ազգային Ժողովի կամ կառավարութեան առաջարկով Սահմանադրութեան յօդուածով սահմանուած կարգով:

Հանրաքուէի միջոցով ընդունուած օրէնքները կը փոփոխուին միայն հանրաքուէով:

Յօդուած 160.

1) Հանրաքուէի դրուած նախագիծը կը համարուի ընդունուած, եթէ կողմ քուէարկած կ'ըլլայ քուէարկութեան մասնակիցներու կէսէն աւելին, բայց ոչ պակաս քան ընտրական ցուցակներուն մէջ ընդգրկուած քաղաքացիներու մէկ քառորդը:

2) Սահմանադրութեան հիմնական յօդուածները փոփոխման ենթակայ չեն:

ԳԼՈՒԽ XIII

ԵԶՐԱՓՈՒԿԻՉ ԵՒ ԱՆՑՈՒՄԱՅԻՆ ԴՐՈՅԹՆԵՐ

Յօդուած 161.

Սահմանադրութեան փոփոխութիւններն ուժի մէջ մտնելէ ետք

1) Ազգային ժողովը երկու տարուայ ընթացքին կը համապատասխանեցնէ գործող օրէնքները Սահմանադրութեան փոփոխութիւններուն:

2) Ազգային ժողովը մէկ տարուայ ընթացքին օրէնքով կը սահմանէ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան օրհներգը: Մինչեւ Սահմանադրութեան փոփոխութիւններու ուժի մէջ մտնելը կը գործէ մինչ այդ գործող օրհներգը:

3) Սահմանադրութեամբ սահմանուած սոցիալական իրաւունքները կը գործեն համապատասխան օրէնքներով սահմանուած ծաւալով:

4) Մինչեւ Ազգային ժողովի յաջորդ գումարման առաջին նստաշրջանի բացման օրը Հանրապետութեան Նախագահը կրնայ.

-Ազգային ժողովի նախագահին եւ վարչապետին հետ խորհրդակցելէ ետք արձակել Ազգային ժողովը, եւ նշանակել արտահերթ ընտրութիւն,

-ազատել վարչապետին:

5) Մինչեւ Ազգային ժողովի յաջորդ գումարման առաջին նստաշրջանի բացման օրը կառավարութեան նիստերը կը հրաւիրէ եւ կը վարէ Հանրապետութեան Նախագահը, կամ անոր յանձնարարութեամբ վարչապետը: Կառավարութեան որոշումները կը ստորագրէ վարչապետը, կը վաւերացնէ Հանրապետութեան Նախագահը:

6) Մինչեւ արտակարգ դրութեան իրաւական ռեժիմի սահմանումն օրէնքով սահմանադրական կարգին սպառնացող անմիջական վտանգի պարագային, Հանրապետութեան Նախագահը խորհրդակցելով Ազգային ժողովի նախագահին եւ վարչապետին հետ, կ'իրականացնէ իրավիճակէն թելադրուող միջոցառումներ, եւ ատոր մասին ուղերձով կը դիմէ ժողովուրդին:

7) Կեդրոնական գանձատան (բանկի) նախագահը կը պաշտօնավարէ մինչեւ գործող օրէնքով սահմանուած ժամկէտի աւարտը:

8) Արդարադատութեան խորհուրդի գործող դատաւոր եւ իրաւաբան-գիտնական անդամները կը շարունակեն պաշտօնավարել մինչեւ իրենց լիազօրութիւններու ժամկէտին աւարտը: Ազգային ժողովը երեք ամսուայ ընթացքին կ'ընտրէ Արդարադատութեան խորհուրդի երկու իրաւաբան-գիտնական անդամները:

9) Սահմանադրական դատարանի գործող անդամները կը շարունակեն պաշտօնավարել մինչեւ իրենց 70 տարին լրանալը:

ԱՐԵՎՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կը ցանկանանք մեր շնորհակալութիւնը
յայտնել Պարոն՝ Արմենակ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ-
ին, Տիգրան ՓԱՇԱԲԵԶԵԱՆ-ին, Մովսէս
ՆԱՃԱՐԵԱՆ-ին, Պետրոս ՔԵՇԻՇՕՂԼԵԱՆ-
ին եւ Գառնիկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ-ին, իրենց
աշխուժ գործունէութեան համար
Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան
Սահմանադրութեան նախապատրաստումի
աշխատանքներուն:

2016